

קדמות היהודים נגד אפיון

תרגום

ד"ר י. נ. שמחוני

הוצאת אברהם יוסף שטיבל, חברה בע"מ, תל-אביב, תרצ"ט

קדמות היהודים

נגד אפיון

מאמר ראשון.

א. הנה אני חושב, אפרודיטוס בחיר האנשים, שבספרי על הקדמוניות גליתי כחוגן לעיני כל קוראיו את דבר עצמו, עם היהודים. כי הוא עתיק-ימים מאד והוא הראשון שעשה לו מעמד לעצמו, גם ספרתי על דבר ראשית שבתו בארץ אשר היא לנו לנחלה כיום הזה, — הספר ההוא מכיל דברי ימי חמשת אלפים שנה וחובר על ידי מתוך ספרינו הקדושים בלשון-יונית. — אולם רואה אני, כי רבים שמים לבם לדברי החרפות היוצאים מפי חורשי-רעה מתי-מספר ואינם רוצים להאמין לדברים אשר כתבתי על הקדמוניות, ומביאים ראיה לטענה, שעמנו הוא צעיר לימים, באמרם שלא בא זכרו בספרי כותבי דברי-הימים היונים. על כן אמרתי בלבי, כי ראוי לי לכתוב על אלה בקצרה, למען גלות את רעת לב המחרפים ואת מחשבות אונם בדברי כזביהם, ולמען רפא את סכלות אלה (המאמינים לדבריהם), גם ללמד את כל הרוצה להכיר את האמת, לדעת ולהבין את קדמות עצמו, ואעיד לי לעדים על ישר דברי אנשים נאמנים מאד בעיני היונים על כל דברי קדומים ואת הסופרים אשר כתבו עלינו חרפות ושקרים אוכיה על פניהם מתוך דברי עצמם, וגם אנסה להראות את שרש הדבר, אשר לא רבים מן היונים שמו אותנו לזכרון בספרי הימים (מעשי ידם), ואולם אנלה גם את (הסופרים היונים) אשר לא פסחו על דברי-ימינו לעיני כל אשר לא ידעו אותם, או שמו פניהם כאלו לא ידעום.

ב. בראשונה אומר, כי מתמיהה מאד דעת המאמינים, שבכל דברי קדומים יש לפנות רק אל סופרי היונים לבד, ולחקר את כל האמת מפיהם, ואין להאמין לנו ולשאר בני-אדם. רואה אני שהפך הדבר הזה יוצא לנו, אם לא נשעה ברעיונות רוח, רק נבקש לנו את האמת שבמעשים. כי הנה כל הדברים הם חדשים בקרב היונים — ואם תרצה לאמר: תמול-שלושום הגיעו לידם —, לאמר: בנין הערים, כל דברי מלאכת-מחשבת, וכן גם כתיבת החוקים,

אך חדשה מכל אלה כמעט היא השקידה על כתיבת דברי הימים, כי בדבר המצרים (והכשדים א) והכנענים ב) — איני רוצה למנות אותנו בכלל — גם הם (היונים) מודים, שהיתה להם מסורת המעשים לזכרון מראשית ימי קדומים והתקיימה בהם כל הזמנים, כי אלה העמים ישבו כלם בארצות בטוחות מהפגעים שמצאו את ארצות שכניהם והקפידו מאד שלא יסוף זכר אחד המצעים שקרו אותם, רק קדשו כלם ג) גדולי חכמיהם בספרי העבור ד), אולם את מקומות יון מצאו פגעים רבים ונוראים ומחו את זכרונות הימים הראשונים ותמיד היו היונים מחדשים את חייהם ה), עד אשר חשב כל דור ודור, כי הוא תחלת כל הדורות.

רק באחרית הימים ובקושי למדו את תכונת האותיות, ואלה הרוצים להראות כי שמש להם הכתב מימים ראשונים, מתנאים באמרם, שקבלו אותו (היונים) מידי הכנענים ומידי קדם (קדמוס). אולם נבצר מאדם להראות כתב אחד שנשמר מן הימים ההם, במקדשים או בבתי גנזי העבור. והן גם בדבר (היונים) הנלחמים על טרויה מקץ שנים רבות (אחרי מות קדם) נמצא ספק גדול, ולא פורש אם ידעו את כתב האותיות, ואמנם קשט דברי אמת הוא, כי גם אלה לא ידעו את שמוש האותיות אשר בזמן הזה, והנה לא נמצא בקרב היונים ספר שהסכימו בו, כי הוא קודם בזמן לשירת הומרוס, וגלוי וידוע שהי הויש הזה אחרי מעשי טרויה, וגם עליו אומרים שלא השאיר את שירתו בכתב, רק נשארה בזכרון (בעל פה) והזמרה לקץ זמן מתוך שירים רבים, ועל כן נמצא בה הרבה כתובים המכחישים זה את זה, והאנשים אשר החלו בהם לכתוב ספרי-דברי הימים, לאמר: קדמוס איש מילטוס אקויליאוס איש ארגוס, ואולי ירצה איש לקרא בשמות עוד סופרים הבאים אחריהם — כלם היו רק ימים מספר לפני עלות הפרטים על

א) ביונית, הכלדיים" (ביונית וכן בספרות העברית המאוחרת), לאמר: יושבי נבל.

ב) שם זה משמש כאן להוראת הכנענים הצידונים (הפיניקים).

ג) לאמר: יכתבו לזכר עולם (לזכר קדש) ואולי גם יונחו במקדש.

ד) או ספרי העם (של הדימוס).

ה) לאמר: הם מתחילים את דברי ימיהם מבראשית, אחרי שנמחה זכר הדורות הראשונים

על ידי פורענות (רעש או מלחמת שמד).

ארץ יון למלחמה. ואולם גם הראשונים מבין היונים שכתבו דברי חכמה על השמים א) ועל האלהים ב), כפרקידס הסורי או פיתגורס או תלס, הנה הכל מעידים עליהם פה אחד, כי היו תלמידי המצרים והכשדים ומעטו בכתבתם, ודבריהם הם עתיקים מאד בעיני היונים וכמעט אינם רוצים להאמין, כי נכתבו בידי אומריהם.

ג. והן לאולת תחשוב לנו גאות היונים בהתאמרם, כי הם לבדם יודעים מעשי קדומים ומסרו לנו מהם כל ישר דברי אמת, כי מי לא ילמד על נקלה מדברי סופריהם שלא כתבו מעולם את הדברים אשר ידעו לאשורם, רק כל אחד כתב על המעשים אשר דמה בנפשו. על כן הם מרבים להכחיש את דברי עצמם בספריהם ואין הם יראים לסדר דבר והפכו. למזור יהיה לי ללמד את האנשים הבקאים ממני בדבר הזה — כמה פעמים חלק הלניקוס על אבוסילאוס ביחסי משנות, וכמה הרבה אקוסילאוס לתקן את דברי הטודוס, ובאיזה דרך הראה אפורוס לדעת, כי שקר הלניקוס ברב דבריו וטימיאוס פרסם אז שקרי אפורוס, ואת טימיאוס הכיבו הסופרים הבאים אחריו, ואת הרודוטוס שמו הכל (כל האחרונים) לדובר שקרים. והנה בדבר מעשי הסקולים ג) לא רצה טימיאוס להודות לדברי אנטיוכוס ופליסטוס וקליס וחבריהם ובדברי ימי אתיקי לא השתוו יחד סופרי האתידות ד) ובדברי ימי ארגוס לא שמעו כותבי מעשי ארגוס איש לדברי רעהו. ולמה עוד להאריך על כותבי דברי ימי הערים והצבורים הקטנים נאלצה? הן גם בסופרי מלחמת הפרסים וכל פרטיה, הסופרים אנשי השם מכחישים האחד את משנהו. גם רבים השבו עון לתוקידידס, כי הרבה לדבר שקרים, אף כי נראה שדקדק מאד בכתבו את דברי ימי זמנו.

ה. הרוצים לגלות את שרש הפרץ הזה ימצאו סבות רבות בדבר, ואני אראה על שתיים מהן, שהן חמורות מאד בעיני, ולראשונה אדבר על האחת, כי רואה אני אותה נכבדה מחברתה: הנה לראשונה לא הקפידו היונים לכתב בספרי הצבור את כל המעשים אשר היו בכל דור ודור, והדבר הזה

א) על עיני השמים — הכמת הכוכבים.

ב) עיני האלהים, הכונה לפילוסופיה הדנה על מעשה בראשית.

ג) דברי ימי העם היושב באי סיקיליה (סיציליה) ג. דברי ימי האי בבל.

ד) Atthides — הספרים המדברים על ארץ אתיקי והלודותיה.

היה למוקש לבניהם אשר קמו אחריהם ורצו לכתב דברי ימי קדומים ולמד אותם לדבר שקר, כל שבטי היונים לא שמו לבם לכתב אח מעשי ימיחם, חן גם בין האתוניים המתימרים שהם יושבי הארץ מעולם א) והם שוקדים על הלמודים מאד, לא נמצא דבר כזה, כי העתיקים מכל כתבי הצבור אשר להם הם החוקים שכתב להם דרקון על משפטי הרציחה (דיני נפשות), והאיש הזה חי זמן מצער לפני שלטון פיסיסטרטוס הצריך. ולמה לי עוד לדבר על הארקדים המתגאים בקדמותם? הן גם אחרי זאת (אחרי ימי פיסיסטרטוס) למדו רק ברב עמל את כתב האותיות.

ה. והנה יען אשר לא נמצאו כתבים ישנים ללמד את כל מבקש לקח ולענות כחש דוברי כזבים בפניהם, קמה מבוכה רבה בדברי הכותבים, ועוד סבה שנית נוספה על זו: כי כל אוהבי עט סופרים לא קנאו לדבר האמת, אף כי נקל היה בעיניהם להתפאר בזה תמיד, רק בקשו לגלות את כח מליצתם, ובמצאם דרך אשר יעלה בידם להתכבד על פני חבריהם, נטו לדרך ההיא, אלה שמו את פניהם לספורי-בדים, אלה הללו את הערים והמלכים למצא חן בעיניהם ואלה יצאו לכתב שטנה על המעשים או על הסופרים דחשבם, כי בדבר הזה יצא שמם לתהלה. כל הדברים אשר כתבו היו הפך בברי הימים, כי רק זה הוא האות על דברי הימים לאמתם, אם כל כותבי המעשה יספרו ויכתבו עליו שפה אחת ודברים אחדים. ואלה הסופרים אמרו בלבם, כי רק בשנותם בכתיבתם יחשבו לרודפי אמת בכל דבריהם. והנה במלאכת הדבור ובכח המליצה נתן את הבכורה לסופרי היונים עלינו, אולם לא בדברי ימי קדומים לאמתם, ועוד יותר בדברי הקורות את כל עם ועם לבדו.

ו. המצרים והבבלים כבר שקדו מדורות ראשונים לתקן להם כתבים, כי הוצרכו מלאו בזה את ידי הכהנים יודעי החכמה הזאת ובקרב הבבלים נבחו הכשדים ב) על הדבר, ומן העמים אשר התערבו ביונים הרבו הכנענים לעסק בכתב האותיות במשלח-ידם וגם למסור בו את מעשי הכלל לזכרון. כל הדברים האלה ידועים לכל, ועל כן אני אומר לפסח עליהם, אולם

א) לאמר: יושבים בארץ מראשיתם, שלא באו שמה מארץ אחרת (אוטויתוננים).

ב) המוזכר קרא פה בשם „כשדים“ לחכמי חבבלים כמו שנקראו כל חזוי הכוכבים

והאסטרוולוגים לפנים בשם כלדיים ובהוראה זו באה התיבה „כשדים“ גם בספר דניאל (ג, ב)

בדבר אבותינו, שגם הם הקפידו כמו אלה – אם לא אומר: עוד יותר מהם – לכתוב את המעשים לזכרון וצוו על המלאכה את הכהנים הגדולים ואת הנביאים, – והכתבים נשמרו עד ימינו אלה בדיוק רב, ואם מותר לי להעז בדברי – עוד ישמרו (לדורות) – את כל זה אנסה לבאר בקצרה.

ז. עוד בראשית ימיהם הפקידו אבותינו על הדבר הזה את הטובים שבהם, שהחרו-החזיקו בעבודת-האלהים, ולא זו בלבד, כי שמו את לבם מראש לכל יתערב זרע הכהונה (בזרים), רק ישמר בטהרתו, כי לכל איש המשרת בכהונה מותר לקחת רק אשה מעמיו ולהוליד עמה בנים ואסור לו לתת עיניו בכסף או במעלות אחרות, רק עליו לבדוק בבית אביה, אם הוא מיחסי משפחות עתיקות ולהביא עדים רבים לדבר. וככה אנו עושים לא בארץ יהודה בלבד, כי אם בכל מקום אשר נמצאים קהל מבני עמנו, כי גם שם דיני נשואי הכהנים נשמרים בכל חומר, אני מדבר על היהודים אשר במצרים ובבבל וביתר מקומות העולם אשר נפוצו שם כהני עמנו, כי הם שולחים מכתבים אל ירושלים ומודיעים את שמות שם הנשואה א) ואת שמות הוריה ואבות אבותיה לבית אב, וגם את שמות העדים. ובשעת מלחמה בארץ, כאשר היה מעשה כבר פעמים רבות, לעת שפרץ אנטיוכוס אפיפניס בארץ יהודה, (ואחרי) פומפיוס מגנוס, (ואחרי) קוינטיליוס גרוס, ומה גם בעת המלחמה הגדולה אשר היתה בימינו, מחברים הכהנים הנשארים (בחיים) מחדש ספרים מתוך הכתבים הישנים ובודקים את הנשים הנותרות לפלטה, ואת שמות הנשים השבויות במלחמה אינם שמים בספריהם, בחשדם בהן פן נטמאו על ידי נכרים, כדבר אשר יקרה כפעם בפעם ב). ואמנם המופת הגדול על הזהירות הוא המעשה הזה: כל הכהנים הגדולים ששמשו אצלנו מאלפים שנה נקובים בספרים בשמותיהם איש לבית אביו. ולכל אשר לא מלא אחרי הדברים האלה אסור לגשת אל המזבח ולשרת במשמרת הקדש. והנה הדבר נראה לעין – ועוד יותר מזה: הוא עומד על כרחו – כי לא לכל אדם היה מותר לכתוב

א) בהוצאה הישנה: אנו שמות ההורים ואבות אבותיהם כו'. בהוצאת נינה: את שם הנשואה ושמות אבות אבותיה כו'. ואני חברתי את שתי הגרסאות.

ב) אלה הם "כתבי המתים" (עזרא ג, ס"ב, נחמיה ז, ס"ד) ובספרות התלמודית "מגלות יוחסין" (של הכהנים).

(את השמות) בספר כטוב בעיניו ולא נמצאו כתובים המכחישים זה את זה בספרי הכהונה ורק הנביאים היודעים מה למעלה ומה לפנים, כי למדו את הספרים ברוח-אלהים (ברוח-הקודש), כתבו את מעשי זמנם באר היטב.

ה. כי לא רבבות ספרים נמצאו בידינו, ולא ספרים מכחישים זה את זה ונחלקים ביניהם, רק עשרים ושנים ספרים כוללים את כל כתיבת הזמן ההוא, ובצדק נאמנים הם (בעינינו) כספרי אלהים. חמשה מן הספרים הם למשה, ובהם נמצאו החוקים וגם מסורת (תולדות העולם) מבריאת האדם עד יום מותו (של משה) — וזה הוא כמעט זמן שלשת אלפים שנה. וממות משה עד ימי ארתחששתא מלך פרס המולך אחרי אחשורוש, כתבו הנביאים הבאים אחרי משה את מעשי זמנם בשלשה עשר ספרים א, וארבעת הספרים הנשארים כוללים מזמורים לאלהים ולקה-היים לבני האדם ב, ומימי ארתחששתא עד זמננו זה נכתבו כל מיני ספרים, אך לא זכו להאמן עלינו כספרים הקודמים להם, כי לא קמו עוד יודשים כשרים לנביאים ג, והמעשים מוכיחים, עד כמה אנו שמים לבד לספרינו. כי בדורות הרבים שעברו עליהם לא ערב איש את לבו להוסיף על הספרים ולא לגרוע מהם וגם לא לשנות בהם דבר, כי בלב כל איש יהודי נטועה מראשית מויאתו האמונה בספרים האלה, כי הם דברי אלהים, והוא קבל עליו להחזיק בהם וגם למות עליהם בשמחה בשעת הצורך. וכבר ראו רבים בעיניהם לא פעם ולא שנים את השבויים בבתי החזיון שעמדו בכל יסורים וקבלו עליהם כל מיתה משונה ולא הוציאו מפיהם דבר לחרף את התורה ואת הספרים אשר עמה יחד: ומי הוא האיש בקרב היונים, אשר יחזיק ככה בחוקיו וישא אף נגע קל, ולו גם בראותו כי כל ספרי היונים יאבדו? כי הם חושבים את ספריהם לדבר שפתים, אשר הרבו בו הכותבים להג ככל אות נפשם, ובצדק הם מאמינים זאת גם בדבר ספריהם הקדמונים, בראותם רבים מבני הדור הזה מעזים פניהם לכתב על

א) אלה הם ארבעת הנביאים הראשונים, ארבעת הנביאים האחרונים, ירמיה יחד עם איכה, (תרי-עשר נחשב לספר אחד), איוב, אסתר, דניאל, עזרא-נחמיה ודברי-הימים.

ב) תהלים, משלי, שיר-השירים וקהלת, כנראה.

ג) ואולי: לא היתה עוד ירושה כשרה או קבלה מן הנביאים.

ד) בהוצ' הישנה: מאמינים.

מעשים שלא ראו בעיניהם ואף לא בקשו לשמע עליהם מפי עדי ראיה. הן גם על המלחמה שקמה עלינו בימים האלה מצאה יו רבים לכתב ספרים, אף כי לא באו אל מקום המלחמה לראותה וגם את המקומות הסמוכים לא ראו עיניהם, רק לשמע אזניהם חברו דברים אחדים ולא בושו לעשות מעשה נאצה ולקרא להם בשם „דברי הימים“.

ט. אולם אני כתבתי על המלחמה כלה ועל כל מאורעותיה בפני עצמם ספר אמת, כי ראו עיני את כל המעשים בהיותי ראש צבא האנשים הנקראים בקרבנו בשם הגלילים כל הימים אשר יכלתי לעמד על נפשי, ואחרי כן נתפשתי בידי הרומאים כשבוי מלחמה ואספספגוס וטיטוס שמו עלי משמור ואלצוני לשבת בקרבתם תמיד, ולראשונה הייתי אסור באזקים ואחרי כן הוצאתי לחפשי ונשלחתי יחד עם טיטוס בעלותו לצור על ירושלם, ומכל הדברים אשר קרו אז לא נעלם אף אחד מידיעתי, כי כתבתי בשום לב את כל אשר ראו עיני במהנה הרומאים, ואת הדברים אשר בפי בורחי ירושלים הבינותי אני לבדי. ואחרי כן מצאתי מנוח בעיר רומא ושם הכינותי את כל עבודתי והשלמתיה, ונאחדים עזרו לי בלשון יונית, וככה עשיתי לי את ספור המעשים האלה, וכה הוסיפה לי האכת אמץ עד אשר מלאני לבי לקחת לי לעדים בתחלה את אכפספגוס וטיטוס, הגבורים המנצחים במלחמה הזאת, ולהם נתתי את ספרי לראשונה, ואחריהם מכרתי אותו לרבים מן הרומאים, אשר יצאו אתם יחד במלחמה, וגם לרבים מבני עמנו, והם אנשים משכילים בחכמה יונית כמו יוליוס ארכלאוס, הורדוס הנאור, וגם המלך אגריפס איש המופת בעצמו. וכלם העידו בי יחד, כי שמרתי על האמת מאד, והן לא שקטו האנשים האלה ולא החרישו, אלו שנית דבר אחד מחוסר דעת או למען מצא חן (בעיני זרים), או הפלתי דבר מכל אשר ידתי.

י. ואנשים רעים אחדים נועזו לזכר סרה בספר דברי הימים אשר כתבתי, באמרם כי הוא כדמות ספר-הנוך לתינוקות של בית הספר, שפנה מזוהר ודבה רעה! הן זאת לדעת, כי על האיש אשר קבל עלי לכתב ישר דברי אמת לזכרון חובה לדעת את המעשים לאשורם, אם למראה-עין – כי היה סמוך למעשה – או לשמע און, כי שמע אותו מפי יודעי דבר, וחושב אני, כי עשיתי כן בשתי עבודותי, כי את הקדמוניות תרגמתי כאגור מספרי

קדשנו, כי כהן בן כהנים הנני, וקבלתי את החכמה א) אשר בספרים האלה: ואת דברי ימי המלחמה כתבתי אחרי אשר הרביתי בה את מפעלי, ואף אחד מכל הדברים האמורים והנעשים לא נעלם ממני, והאם לא בשם עזות יקרא למעשה האנשים המנסים לחלק עלי בדבר האמת? ואם גם אמר יאמרו, כי קראו את ספרי זכרונות השליטים (הקיסרים), הנה לא הכירו את כל המעשים אשר מצאו אותנו ואת הצד שכנגד בהלחמנו עמם.

יא. על כרחי נטייתי הצדה בדברים האלה, כי אמרתי לגלות את קלות-דעת הסופרים המקבלים עליהם לכתב דברי הימים. ואני חושב כי מצאה ידי להראות שכתובת מעשי ימי קדם היא יותר נחלת הלועזים (ברברים) משהיא ירושה ליונים, ולראשונה אני רוצה להתוכח מעט עם הסופרים המנסים להביא ראיות, כי זה מקרוב היינו לעם, באמרם שלא דובר עלינו בכרזי הסופרים היונים, ואחרי כן אביא עדים על קדמות עמנו מספרי עמים זרים ובוה אראה לחורפי עמנו, כי כל גדופיהם הם אולת נצחית ב).

יב. הנה אנחנו (היהודים) לא שפת הים היא הושבנו ולא המסחר נותן שמחה בלבנו, ובעבור זה אין אנו באים בקהל עמים זרים, כי ערינו בנויות מרחוק לים, ונחלתנו היא ארץ טיבה ופורית ואת אדמתה אנחנו עובדים. ומכל חמדה יקר בעינינו לגדל את בנינו (לתורה ולמצוות), ולעצם עבודת חיינו נחשב בעינינו לשמר את החקים (התורה) ואת יראת האלהים אשר נמסרה לנו בהם למורשה. ונוסף על הדברים האלה עמדו לנו הליכות חיינו האיוחדות, שלא התערבו היונים בנו, כאשר התערבו במצרים בעסקם אתם במקדח וממכר וביושבי חוק ארץ כנען, כי שקדו לרכל ולסחור אליהם מתאות הכסף- וגם לא נמשכו אבותינו אחרי המלחמות למען שלל או להרחיב את נחלתם כדרך יתר העמים, אף כי מלאה הארץ רבבות אנשים גבורי חיל, על כן נודעו הכנענים ליונים, כי באו אליהם באניות לסחר אתם ועל ידם הגיע אל היונים גם שמע המצרים ויתר העמים, אשר הביאו הכנענים אל היונים את סחר ארצותיהם מדי הפליגם בימים רחוקים, ונס המדיים והפרסים היו ידועים ליונים, כי משלו

א) המהבר כותב כאן „פילוסופיה“ — שם נרדף אצלו ל„סוהיה“ (חכמה סתם).

ב) בהוצאה ניוה: כי גדשו את הסאה בגדופיהם.

בכל ארצות אסיה, והפרסים עוד הוסיפו לצאת למלחמה על חלק הישוב השני (אירופה). ואת התרכים הכירו היונים, כי היו קרובים אל גבולות ארצם, ועל הסקיתים שמעו מפי יורדי ים פונטוס. ובכלל נודעו העמים היושבים לחוף הים, במזרח ובמערב, לכל הרוצים לכתוב ספרים (בין היונים), אך את רב העמים הרחוקים מאלה, היושבים בארצות היבשה, לא ידעו ולא הכירו. והן גם כמקרה הזה מצא אותם בארץ אירופה, כי את עיר הרומאים, אשר מימים רבים עשתה חיל והפליאה גבורות במלחמותיה לא זכר הרודוטוס ולא תוקידידס, ואף לא אחד מבני זמנם, ורק באחרונה הגיע שמעם בקשי אל היונים. ודברי הגלים והאיברים נעלמו מדעת הטובים בחכמי היונים כמו אפורוס, עד אשר חשב, כי מושב האיברים הוא עיר אחת, אף כי חלק גדול מארצות המערב הוא נחלתם. וגם ערבו היונים את לבם לספר על מנהגי עמים רחוקים דברים אשר לא היו ולא נשמעו מעולם, והנה שורש הדבר אשר לא ידעו היונים (את העמים הרחוקים) הוא מה שלא הרבו לבוא בחברתם וסבת השקרים היא תשוקת כל אחד מן היונים להראות, כי הוא מרבה לספר מחבריו. ולפי לנו לתמוה על הדבר, שלא נורע גם עמנו להם ולא עורר את סופריהם להביא את זכרו בכתביהם — הוא העם אשר כה רחוק מושבו מן הים, וכה נפלא בהליכות חייו!

יג. שער בנמשך, כי בחרנו להביא ראיה בדבר היונים, שאינם עם עתיק, באשר לא נמצא עליהם דבר בספרינו. האם לא מלאו צחוק פיהם? חושב אני, כי באו באותן הטענות אשר דברתי למעלה והעידו על קדמות ימיהם את העמים הקרובים אליהם במקום. וגם אנכי אנסה לעשות ככה. ואקחה לי לעדים נאמנים את המצרים והכנענים — הן איש לא יוכל להוציא דבה על עדותם שהיא דבר שקר, כי גלוי הדבר אשר הם נוטרים לנו שנאה, המצרים כלם כאחד, ומן הכנענים — עוינים אותנו הצורים ביתר שאת. אמנם על הכשדים לא אוכל לאמר כדברים האלה, כי הלא הם היו אבות עמנו לפנים ובספריהם הם זוכרים את היהודים בזכרון אחים קרובים, ואחרי אשר יאמנו דברי על פי העדים האלה צראה גם על סופרי היונים שהביאו את זכר היהודים, כדי שלא יהיה פתחון פה למוליכי רכיל לסתור את עדותנו גם בדבר הזה.

יד. לראשונה אחל בכתבי המצרים, אכנס לא אוכל להצתיק אותם כמו להם —

אולם הנה ידוע הדבר, כי מִנְתוֹס (א) היה איש מצרי מלידה ולמד חכמה-יונית והוא כתב בלשון יון את דברי ימי אבותיו ותרגם אותם, לפי דבריו, מלוחות-הקדש (ב) והרבה להוכיח את הרודוטוס, כי ספר שקרים על המצרים מחסרון דעת, והנה מנתוס הלז כתב עלינו בספר חשני מ„דברי מצרים“ (ג) כדברים האלה—אעתיק אותם פה ככתבם וכלשונם, כאלו חבאתי את כותבם הנה להעיד בפני: „מלך היה לנו (ד) ושמו טימיוס ובימיו חרה בנו אף האלהים— ואינני יודע את סבת הדבר— ופתאם באו מארצות המזרח אנשים בני-בלי-שם וגברו חילים ועלו על ארצנו למלחמה וכבשו אותה באפס יד ותפשו את נשיאי הארץ ואחרי זאת שרפו את הערים באכזריות חמה ואת מקדשי האלים החריבו עד היסוד, ובכל יושבי הארץ התעמרו בשנאה, את אלה חכו נפש ואת אלה כבשו לעבדים עם טפס ונשיהם. ולאחרונה הקימו למלך איש אחד מאחיהם ושמו סליטיס (ה) והוא ישב בעיר נוף (ו) ושם מסים על הארץ העליונה ועל התחתונה (ז) והפקיד חיל משמר במקומות אשר מצא בהם חפץ. ויותר מכל חזק את קצות המזרח, כי ירא את האשורים אשר גדלו ועצמו מאד בימים ההם, פן יתאו לעלות על מלכותו. הוא מצא בנפת סְתְרוֹאִיס (ח) עיר נאה למשגב במזרח נהר פִּיבֶסֶט (ט) אשר נקראה באחד כתבי אלהים (י) העתיקים בשם אַרְיִיס, ובנה אותה והקים עליה חומה בצורה מאד והושיב בקרבה לשמור עליה המון חמושים, כעשרים וארבע רבוא אנשי חיל, ובא אליה בתקופת הקיץ לתת לאנשי הצבא את להם חוקם ואת משכורתם

(א) Manethos. כן בהוצאת ניוה. בהוצאה הישנה: מנתון (Manethon).

(ב) כן אצל ניוה. בהוצאת הישנה: ב(כרובים הקדושים)—לאמר בכתיב חתרטומים (ההירוגליפים).

(ג) ביונית Aigyptiaka (Aegyptiaca) לאמר: „עניני (מעשי, דברי) מצרים“.

(ד) שלש התיבות האלו חסרות בהוצאת ניוה.

(ה) בהוצאה הישנה סליטיס, ונראה שהיא המלה השמית שליש.

(ו) מנפי, מוף (Memphis).

(ז) מצרים תחתונה היא מקום היאור (חלחה), העליונה— גליל נוא-אמון (תיבי) ודרומה לו.

(ח) כן בהוצאת ניוה, וזה נכון יותר מהגירסה הישנה סאיס.

(ט) ביונית: Bubastis.

(י) „בתיאולוגיה ישנה אחת“ במקור. הכונה, כנראה. לכתב עתיק (אפיפ ורין, ספירוס).

ולנצח עליהם בחגגם את נשקם ללמד ידיהם לקרב, למען תת את מחדו על כל אשר מסביב. אחרי מלכו תשע עשרה שנה נאסף אל עמיו ותחתיו קם מלך חדש ושמו בנון א) ומלך ארבעים וארבע שנה. ואחריו מלך אַפְחַנְס שלשים ושש שנה ושבעה חדשים, ואחריו אפופיס ששים ואחת שנה, ואחריו חנא ג) חמשים שנה וחדש ימים, ואחרי כל אלה מלך אַסִּיס ארבעים ותשע שנה ושני חדשים, אלה חיו ששת מלכיהם הראשונים, אשר נלחמו במצרים ג) כל הימים ובקשו בכל לבם לעקרו משרשם. וכל עמם נקרא בשם הוקסוס. לאמר: המלכים הרועים, כי „הוק” בלשון הקדש ד) הוא „מלך” – וסוס הוא „רועה”, וככה נקראים הרועים גם בלשון העם, ובהתחבר שתי התבות יחדו יצא „הוקסוס”; ויש אומרים, כי היו האנשים האלה ערבים. אמנם בספר (בנוסח) שני (של ספר מנתוס) מצאתי כתוב, כי לא „מלכים” מכונים בשם „הוק”, כי אם, להפך, פירוש השם (הוקסוס) הוא „רועים-עבדים”, כי התיבה הוק – כמו התיבה הַק בסימן הנשימה ה) מורה בפירוש על עבדים שבויי מלחמה, ותפירושו הזה נאמן יותר בעיני ויש לו יסוד בדברי הימים. ואחרי כן מספר מנתוס, כי כל המלכים חגקובים בשם מלכי הרועים ובניהם משדו בארץ מצרים כחמש מאות ועשר שנה, ולקץ הימים התקוממו מלכי נוא-אמון ו) ויתר ארצות מצרים על הרועים ומלחמה גדולה וארוכה היתה ביניהם. ובימי המלך הנקרא בשם מיספרגמותוס יז) נגפו הרועים וגורשו מכל ארץ מצרים, ונסגרו במקום אשר היתה מדתו מסביב עשרת אלפים צמד ה), ושם המקום אַנְרִיס. מנתוס מספר, כי את כל המקום הזה הקיפו הרועים תומה

א) בהוצאה ישנה: באון.

ב) Aunas אצל ניוה. בהוצאה ישנה יניס.

ג) על פי ההוצאה הישנה. בהוצאת ניוה „אשר גדלה תאומם מיום ליום לעקר את המצרים משרשם”.

ד) לאמר: בכתב המצרים העתיק הקדוש (כתב החרטומים).

ה) היונים מבדילים בין שני סימנים, סימן האלף וסמן ההא (סמן הנשימה).

ו) ביונית Thebaïs.

ז) בהוצאה הישנה: אליסרגמותוסיס.

ח) ביונית „ארורה”, מדת-ארך ירועה.

בצורה מסביב, למען אשר ימלטו שמה לבטח את כל רכושם ושללם, תומוסיס בן מיספרגמוטוסיס נסה להביא את המקום במצור ולטבוש אותו בחזקת היד, יתנה לפני החומה בארבעים ושמונה רבוא אנשי צבא, ובראותו כי נכזבה תקותו לתפוש את העיר במצור כרת ברית עם יושביה, למען יעזבו פלם בשלום את ארץ מצרים וילכו אל כל אשר תאוה נפשם, וחס יצאו מארץ מצרים על פי דברי הברית, כלם למשפחותיהם עם כל רכושם במספר עשרים וארבע רבוא, ופנו ללכת דרך המדבר אל סוריה, אולם יראו את שלטון האשורים, המושלים בארצות אסיה בימים ההם, ועל כן בנו להם עיר בארץ הנקראה בזמננו בשם יהודה, למושב רבבות אנשיהם וקראו לה בשם ירושלים. ובספר שני מ„דברי מצרים“ אומר מניתוס, כי העם הזה, אלה הנקובים בשם רועים, נקרא בספריו הקדושים א „עם עבדים“, וכנים דבריו, כי אבותינו הראשונים עסקו מדורות קדמונים במרעה צאן וחייהם היו חיי נדודים, ועל כן נקראו בשם רועים, וגם יש יסוד לדבר, שנקראו בספרי המצרים עבדים (שבויי מלחמה), כי יוסף אבינו קרא לעצמו בשם עבד בעמדו לפני מלך מצרים, ואחרי כן שלח להביא את אחיו אל ארץ מצרים במצות המלך, אולם את הדברים האלה אחקר לאשורם במקום אחר.

טו. ועתה אגיש את המצרים לתת עדיהם בדבר קדמות עמנו ועוד פעם אקרא בשם מנתוס, אשר כתב על סדר הזמנים לאמר: „אחרי צאת עם הרועים מארץ מצרים אל ירושלים מלך קטמוסיס אשר גרש אותם מן הארץ עשרים וחמש שנה וארבעה חדשים וימת. ואת מלכותו ירש בנו חברון, ומלך שלש עשרה שנה. ואחרי מלך אמנופיס עשרים שנה ושבעה חדשים, ואחרי אותו אמסיס עשרים שנה ותשעה חדשים, ואחריה מלך מיפניס שנים עשרה שנה ותשעה חדשים, ואחרי מיפראמוטוסיס עשרים וחמש שנה ועשרה חדשים, ואחרי תמוסיס תשע שנים ושמונה חדשים, ואחרי אמנופיס שלשים שנה ועשרה חדשים, ואחרי חורג שלשים ושש שנה וחמשה חדשים, ואחרי מלכה בתו אנקחקס שנים עשרה שנה וחדש אחד, ואחריה מלך

(א) הכינה בספרי הקדש של עם ישראל.

(ב) ביונייה הירוס (זה גם שם אחד אלהי המצרים).

אחיה רְתוּטִיס תשע שנים, ואחריו אֶקְנַחְרִס שנים עשרה שנה וחמשה חדשים, ואחריו אֶקְנַחְרִס השני שנים עשרה שנה ושלושה חדשים, ואחריו אֶרְמִיס ארבע שנים וחדש ימים, ואחריו רַעַמְסֵס א) שנה וארבעה חדשים, ואחריו רַעַמְסֵס (מיאמון ב) ששים ואחת שנה ושני חדשים, ואחריו אֲמֻנֹפִיס תשע עשרה שנה וששה חדשים, ואחריו סְתוּסִיס הוא רַעַמְסֵס, והוא אֶסֶף לוֹ צֶבֶא רוכבים ואניות ושם את אחיו אֶרְמֻאִיס לנגיד בכל ארץ מצרים ונתן בידו את כל משפט המלוכה, ורק צוה עליו לבלתי שאת את הכתר ולבלתי עשות רעה למלכה הגבירה ג) ולילדיה ולבלי געת גם ביתר פלגשי המלך. והוא (רַעַמְסֵס) נסע להלחם בקפרוס ובארץ כנען, ואחרי כן עלה למלחמה על האשורים ועל המדיים והכניע את כל אויביו. את אלה כבש בחרבו ואת אלה באטס יד, כי נפל פחד חילו העצום עליהם, ולבו גבה מאד באשרו והוסיף אומץ לעלות גם על ערי המזרח ולהכניע את הארצות (הרחוקות), וכעבר זמן רב החל אֶרְמֻאִיס הנשאר במצרים לעשות בזדון את כל הדברים אשר צוה עליו אחיו לבלתי עשותם, כי התעמר במלכה בחזק יד, ונהג עם יתר הפילגשים בלא בושת, וגם נפתה לדברי אוהביו ושם על ראשו את הכתר והרים יד באחיו. אולם הפקיד על מקדשי מצרים כתב ספר ושלח אותו אל סְתוּסִיס והודיעהו את כל הדברים ואת אשר הרים בו אחיו אֶרְמֻאִיס יד. המלך מהר לשוב אל סין ד) וכבש את מלכותו. והארץ נקראה על שמו אִיגִיפְטוּס, כי כה ספר שֶׁנְקָרָא סְתוּסִיס ה) גם בשם אִיגִיפְטוּס, ואֶרְמֻאִיס אחיו בשם דִּנְאוּס.

א) ביונית כותב המחבר רַעַמְסֵס.

ב) ביונית כתוב כאן אֶרְמֻאִיס, ובהוצאה ישנה: „הַקְרָא מִיאֻמוֹס“. ומנתוס טעה כאן בהזכירו

את רַעַמְסֵס השני שתי פעמים, פעם בכנוי שם מיאמון ופעם בכנוי סְתוּסִיס.

ג) ביונית: „המלכה האם“ (כלומר אם הבנים הנזכרים אחרי כן) ותרגמתי ע"פ מלכים או

י"א י"ט, ועין שם גם ט"ו, י"ג.

ד) פלוסיין ביונית (Pelusium), לא רחוק מהעיר סואז שבמצרים.

ה) כן הוא השם בהוצאה הישנה. בהוצאת ניוה בא השם סְתוּסִיס (Sethosis) לסרוגור

עם סְתוּסִיס (Sethos).

ט. אלה דברי מנתוס. והנה אם נמנה יחד את שנות מלכות כל האנשים הנזכרים, יתברר לנו, כי הנקראים בשם רועים, הם אבות אבותינו, יצאו מארץ מצרים וירשו את הארץ הזאת (ארץ יהודה) שלש מאות ותשעים ושלוש שנה טרם בא דנאוס אל ארץ ארגוס. אף כי אנשי ארגוס חושבים, כי האיש הזה היה הראשון (לכל מלכי יון). והנה שני דברים גדולים העיד בנו מנתוס מתוך כתבי המצרים: האחד, כי באו אבותינו אל מצרים מארץ נכריה, והשני, כי אחרי כן יצאו משם בימי-קדם. כמעט אלף שנים לפני מעשי איליון א, ואולם את יתר הדברים (אשר כתב עלינו), הוסיף מנתוס לא מפתחי המצרים (הישנים). כי-אם, כאשר הודה במו פיו, מתוך שיחות ב) אשר לא נודע מי אביהן, ואחרי כן אבאר את כחש דבריו לאחד-אחד וצראה, כי אין להאמין בדברי שקריו.

י. מן הדברים האלה אני רוצה לעבור הפעם אל מה שכתבו הכנענים בדבר עמנו ולהביא את עדיהם. כי הנה לצוריים נמצאו משנים רבות מאד ספרים כתובים במצות הצבור ומונחים למשמרת על כל המעשים אשר נעשו בקרבם ובקרב עמים זרים וזכו לזכר עולם. ובספרים האלה כתוב, כי החיכל אשר בירושלים נבנה בידי שלמה המלך מאה וארבעים ושלוש שנה ושמונה חדשים טרם יסדו הצוריים את קרתחדשת ג) וגם נכתבה שם (בהשכל ד) כל עבודת בית המקדש (וכליו); כי חירום ה) מלך הצוריים היה אוהב לשלמה מלכנו בזכרו לו אהבת אביו; ובנדבת לבו נצח יחד עם שלמה על עבודת הבנין להרבות תפארתו ונתן לו מאה ועשרים ככר זהב וכתר ממיטב עצי ההר הנקרא לבנין ושלה אליו לצפות את הבית. ושלמה השיב לו מנחות רבות וגם נתן לו ארץ בגליל, הנקראה בשם כבול ו). ותאות החכמה הוסיפה עוד לחזק את אהבתם, כי שלחו איש אל אחיו חידות ודרשו

א) איליון-טרויה, לאמר, לפני מלחמת טרויה.

ב) סטורי בדים, עיני מיתולוגית.

ג) ביונית Karchedon, ברומית Carthago.

ד) תיבה זו חסרה בחוצאה הישנה.

ה) Elromos. בקדמוניות כתב יוסיפוס: חירם (בקמץ).

ו) בפנים Chabulon, ושם זה הזכר גם פעמים אחדות בספר, מלחמת היהודים.

לפתר אותן. ושלמה היטיב להבין חידות מחירום וגדל ממנו בכל חכמה. והנה בקרב הצוריים נשמרו עד היום הזה רבות מן האגרות ששלחו המלכים איש אל רעהו. ולמען הוכיח, כי לא מלכי בדיתי את הדברים על האגרות הנמצאות בידי הצוריים, אעידה לי את דיוס, הוא איש נאמן בכתיבת דברי ימי כנען, כי הסופר הזה כתב בספר דברי ימי הכנענים לאמר: „אחרי מות אביבעל מלך בנו חירום. והוא שפך סוללה א) בפאת מזרח אשר לעיר, והגדיל את הקריה, ואת מקדש זאוס האולימפי ב) אשר עמד לבדד על האי חבר לעיר בסתמו את כל הריות בינו לבינה ג) ופאר את המקדש בכלי זהב. אומרים, כי שלמה השליט בירושלים שלח אל חירום חידות ובקש להשיב לו חידות תמורתן, ודרש כי האחד אשר יבצר ממנו לפתור את החידות ישלם כסף רב לרעהו, וחירום הסכים לדבר ולא יכול לפתור את החידות ובזבו לשלמה הרבה כסף ענושים, ואחרי כן פתר עבדימונד ד), אחד מאנשי צור, את החידות השלוחות, ונסה אותו (את שלמה) בחידות אחרות, ושלמה לא יכול לפתורן ושלם כסף רב לחירום“. בדבריו אלה העיד דיוס על כל אשר אמרנו למעלה.

יה. ועל הסופר הזה אוסיף עוד את מנאנדרוס איש אפסוס, שכתב את מעשי כל המלכים אשר קמו ליונים וללועזים ושקד ללמוד את דברי הימים מספרי עם ועם. הוא דבר גם על מלכי צור ואחרי כן הגיע לימי חירום וספר עליו כדברים האלה: „אחרי מות אביבעל ישב חירום בנו על כסא מלכותו והוא חי חמשים ושלוש שנה, וימי מלכותו היו שלשים וארבע שנה. הוא סתם את הככר הרחבה ונדב את עמוד הזהב למשכן זאוס, והלך לאסף עצים מיער, וכתר עצי ארזים בהר הנקרא לבנון לעשות מהם קורות לבתי המקדשים, והרס את בתי המקדשים הישנים ובנה חדשים תמורתם, בהרימו תרומת קדש להרקלס ה) ולעשתרת ו) ולראשונה הקים את מקדש

א) לאמר עטה מלוא, סכר למים.

ב) כנראה קרא בספר היוני ככה לבעל-שמים.

ג) לאמר את מפרץ חים בין העיר ובין האי.

ד) Abdemon. בהוצאת גיזה Abdemunos.

ה) בשם הרקלס קראו ביונית ל„מלקרת“ אשר לכנענים הצידונים (אחד האלים).

ו) הדברים, בהרימו תרומת הקדש- (בהגבילו להם נחלת קדש) חסרים בהוצאת גיזה.

הרקלס בחדש פְּרִיטוּס (ואחרי כן את מקדש עשתרת) א, כאשר ב) יצא למלחמה על העתיקאים ג) אשר לא שלמו לו מס, ואחרי כן הכניע אותם ושב אל ארצו. ובימי המלך הזה היה בן צעיר לעבדימון, הוא נצח כפעם בפעם בחידות אשר שלח שלמה מלך ירושלים". והזמן אשר עבר מימי המלך הזה עד בנין קרתחדשת עולה ככה (בחשבוננו): אחרי מות חירום ירש את מלכותו בנו בעל־עזור ד) וימי חייו היו ארבעים ושלוש שנה, וימי מלכותו שבע עשרה שנה ה), ואחרי מלך בנו עבדעשתרת וימי חייו היו שלשים ותשע שנה וי) וימי מלכותו תשע שנים, כי התקשרו עליו ארבעת בני מינקתו והמיתוהו, ובכורם מלך תחתיו (הוא מתושעשונרת בן לעשתרת, וימי חייו היו חמשים וארבע שנה ז) וימי מלכותו היו שתיים עשרה שנה ח), (ואחרי מלך אחיו עשתרום וימי חייו היו חמשים ושמונה שנה וימי מלכותו תשע שנים. והוא הומת בידי אחיו פלט אשר ירש את כסא מלכותו ומלך שמונה (חדשים וימי חייו היו חמשים שנה. ואותו המית אתובעל ט) כהן עשתרת ומלך תחתיו), וימי חייו היו ארבעים ושמונה שנה וימי מלכותו שלשים, ושתיים שנה, ועל כסאו ישב בעל־עזור בנו וימי חייו היו ארבעים וחמש

א) המאמר המוסגר חסר בהוצאת ניוה.

ב) הקשר הזה („כאשר“) נמצא בהוצאה הישנת, בהוצאת ניוה: (היא) יצא למלחמה כו'.
ג) כך חסן ניוה (Ifykaioi), כנראה יושבי עתיקה (Utica) בארץ לוב אשר באפריקה הצפונית, היא מושבה צורית עתיקה. בהוצאה הישנה: הטיטואים (Tityoi).

ד) כן בהוצאה הישנה (Baleazaros). בהוצאת ניוה: בעל־עזור. Balbazeros.

ה) בהוצאה הישנה: שבע שנים.

ו) בהוצאה הישנה: עשרים ותשע שנה.

ז) המאמר המוסגר חסר בהוצאה הישנה.

ח) את כל הפרשה המיוסגרת תרגמתי מהוצאת ניוה. בהוצאה הישנה: ואחריהם מלך עשתרת בן דלעשתרת וחי חמשים וארבע שנה וימי מלכותו היו שתיים עשרה שנה. ואחרי מלך אחיו אסריום (Aserymos) וחי חמשים וארבע שנה ומלך שתיים עשרה שנה (שוב); והומת בידי אחיו פלט אשר ישב על כסאו ומלך שמונה חדשים ואותו המית אתובעל כהן עשתרת ומלך שלשים ושתיים שנה וחי חמשים ושמונה שנה, ואחריו בדעזור בנו וחי ארבעים וחמש שנה ומלך שש שנים ועל כסאו ישב מתניגוס בנו וחי שלשים ושתיים שנה ומלך תשע שנים ואחרי מלך פגמלין וחי חמשים ושש שנה ומלך ארבעים ושבע שנה. וגלוי, כי הגרסה הזאת משובשת וגם אין חשבון השנים עולה.
ט) הוא אתבעל שבמקרא (מלכים א' טז, לא).

שנה וימי מלכותו שש שנים, ותחתיו ישב על כסאו מתן א) בנו, וימי חייו היו שלשים ושתים שנה וימי מלכותו היו עשרים ותשע שנה, ואחריו ישב על כסאו פגמליון וימי חייו היו חמשים ושמונה שנה וימי מלכותו ארבעים ושבע שנה, ובשנה השביעית למלכותו ב) ברחא אחותו ובנתה עיר בארץ לוב, היא קרתחדשת. כל הזמן מיום אשר ישב חירום על כסאו עד בנין קרתחדשת עולה בחשבון מאה וחמשים וחמש שנה ושמונה חדשים. והנה בית המקדש בירושלים נבנה בשתיים עשרה שנה למלכותו (של חירום), ולכן עברו מזמן בנינו עד בנין קרתחדשת מאה וארבעים ושלוש שנה ושמונה חדשים. הנשאר לי עוד דבר להוסיף על העדים הכנענים האלה? גלוי הדבר, כי הם מודים בכל תקף לדברי האמת. והנה כניסת אבותינו אל הארץ קדמה זמן רב לבנין בית המקדש, כי רק אחרי אשר כבשו את כוליה במלחמה בנו להם את הבית, את הדברים האלה היטבתי לבאר מתוך ספרינו הקדושים ב"קדמוניות" אשר כתבתי.

יט. ועתה אקרא את הדברים אשר נכתבו עלינו בספרי הכשדים ובדברי הימים אשר להם, כי הם מסכימים גם ליתר הדברים אשר נמצאו בספרינו. ועדי הזה יהיה בירוסוס איש כשדי לבית אביו ושמו ידוע לכל שוחרי מדע, כי המציא ליונים ספרים על דבר תורת הכוכבים ועל חכמת הכשדים. והנה בירוסוס העתיק מן הכתבים העתיקים דברים על המבול אשר בא לעולם והשמיד את בני האדם, כדברים אשר הודיע אותנו משה, וגם ספר על התבה אשר נצל בה נח אבי עמנו, כי הגיעה אל ראשי הרי ארמיניה ג) ואחרי העבירו את כל בני נח לדורותם הגיע עד נבופלאצר מלך בבל וכשדים וספר את מעשיו ואמר, כי שלח המלך הזה את נבוכדראצר ד) בנו עם חיל כבד אל ארץ מצרים ואל ארצנו בשמעו, כי פשעו בו הארצות

א) במקור (ובהוצאת ניוה) Mettenos.

ב) המחבר חושב: במלאת שבע שנים למלו.

ג) הם הרי אררט הנזכרים במקרא. ובלשון אשור נקראה ארמיניה אוררטו.

ד) כן כתיב בהוצאת ניוה (Nabukodorossoros) וכן נקרא אצל הרודוטוס. וזה הוא גכוז יותר על פי שמו הבבלי (נבו-כדרי-אצור). אולם בהוצאה הישנה מתוקן בכל מקום נבוכדנאצר (Nabuchodonosoros) על פי הגרסה השניה בכתב.

האלה, והוא (נבוכדראצר) כבש את כל הארצות ושרף את בית המקדש בירושלים ואת כל עמנו הוליך עמו בשביה והגלה אל בבל, ואחרי כן שממה העיר זמן שבעים שנה עד ימי כורש מלך פרס, הוא מספר על הבבלי הזה (נבוכדראצר), כי התגבר על מצרים ועל סוריה ועל ארץ כנען ועל ערב והגדיל לעשות מכל מלכי כשדים ומלכי בבל אשר היו לפניו. וגם למטה מזה שב בירוסוס לדבר עליו בכתבו את דברי ימי קדם, ואני אביא פה את דברי בירוסוס ואלה הם: „כשמוע אביו נבופלאצר, כי מרד בו נציבו אשר הפקיד אותו על מצרים ועל מקומות חילת-סוריה וערי כנען, לא יכול לעצר בעד הרעה, ועל כן נתן בידי בנו נבוכדראצר הצעיר לימים את חלק צבאו ושלח אותו להלחם בו (בנציבו). ונבוכדראצר פגעו במרוד וערך מערכה לקראתו ותפש אותו בכפו והוציא מידו את ארץ ממשלתו והכניעה תחת מלכותו. ובעת ההיא נפל נבופלאצר למשכב ונאסף אל עמיו אחרי מלכו עשרים ואחת שנה. וכשמוע נבוכדראצר לקץ זמן מצער על דבר מות אביו, השיב את המנוחה בארץ מצרים א) וביתר הארצות ונתן את השבויים אשר לקח מן היהודים והכנענים והארמים ועמי מצרים על ידי אחדים מאוהביו יחד עם חילו העצום ויתר הכבודה להוליכם אל ארץ בבל, והוא החיש את מסעו דרך המדבר במתי מעט והגיע אל בבל. ושם לקח את השלטון מידי הכשדים ואת המלכות השמורה למענו מידי הטוב שבהם. ומשל לבדו בכל חבל נחלת אחיו, ובבוא השבויים צוה להושיבם במקומות הכושר בארץ בבל. הוא פאר בנדבות לבו את מקדש בל ואת יתר המקדשים משלל המלחמה, וגם הגדיל את תפארת קרית מלכותו הישנה ועוד התנדב להוסיף עליה עיר חדשה מחוץ, ולמען אשר לא יוכלו האויבים בעת מצור להטות את מי הנהר ולחנות על העיר, בנה חומה משולשת מסביב לעיר הפנימית וחומה משולשת מסביב לעיר החיצונה, חלקה עשה לבנים שרופות וחמר וחלקה לבנים פשוטות (אשר לא באו באש). ואחרי אשר הקיף את העיר חומה נהדרה ופאר את שעריה כדמות שערי מקדש, בנה סמוך לארמון אביו ארמון חדש מסביב והגדיל את תפארתו ואת כבוד עשרו עד כי עצמו הדברים מספר. ואף כי נפלא הבנין בגדלו ונאדר בשיא גבהו, כלתה מלאכתו

(א) במקור: „סדר את האעשים (הענינים) בארץ מצרים וכו'“.

בחמשה עשר יום. ובארמון הזה בנה מדרגות אבן גבוהות ונתן להם דמות כתבנית הרים, בנטעו עליהם כל מיני עצים וכה עשה ובנה את „הפרדס התלוי“ הנודע לשם, יען אשר חשקה נפש אשתו בנאות הרים, כי גדלה בארץ מדיי.
 כ. אלה הדברים אשר ספר (בירוסוס) בדברי הימים על המלך הזה ובספר השלישי מ„דברי הכשדים“ א) הוסיף עליהם הרבה, ושם יסר את סופרי היונים, כי לאחנם חשבו אשר סמינמיס האשורית יסדה את עיר בבל, ולשקר כתבו כי ידיה הקימו את הבנינים חנפלאים. ואמנם בזאת נאמנים עלינו כתבי הכשדים מדבריהם! והנה גם בבתי הגנזים (הארכיונים) אשר לאנצנים נמצאו כתבים המקימים את דברי בירוסוס על מלך בבל (נבוכדראצר), כי הכניע את ארץ ארם (סוריה) ואת כל ארץ כנען. וכדברים האלה כתב פילוסטרטיס בספר דברי הימים בזכרו את מצור עיר צור, וכמוהו עשה גם מנסתניס בספר הרביעי מ„דברי הודו“ ב) אשר בו בקש להראות, כי מלך בבל זה עלה בגבורתו ובגודל מפעליו על הרקליס, וספר עליו, כי כבש גם חלק גדול מארץ לוב ואת ארץ איכריה. — וגם הדברים אשר כתבתי למעלה על בית המקדש בירושלים, כי נשרף בידי הבבלים בעלותם עליו למלחמה, וכאשר כבש כורש את מלכות אסיה החלו לבנותו מחדש—מתבררים ומתלבנים מתוך הדברים אשר נתן לנו בירוסוס, כי הוא אימר בספר השלישי: „ואתרי אשר החל נבוכדראצר לבנות את החומה הנזכרה נפל למשכב ונאסף אל אבותיו, וימי מלכותו היו ארבעים ושלוש שנה ועל כסאו ישב בנו אויל-מרודך. הוא עשה ממשלה ברשעה ובזדון, ועל כן התנפל עליו נרגלאצר בעל אחותו והכהו נפש אחרי מלכו שנתים ימים, ומלך תחת המומת ארבע שנים, ואחריו היה למלך בנו לבורושרדוך ג), הוא ילד בן תשעה חדשים ד), ויען אשר נראה בו שסורו רע, קמו עליו אוהביו והמיתוהו. ואחרי אשר נהרג, התאספו כל חקושרים עליו והסכימו יחד לתת את המלוכה בידי נבוגיד,

א) שם הספר ביונית: Chaldaika.

ב) ביונית: Indika.

ג) כן בהוצאת ניוה. בהוצאה ישנה: לבורושרדוך.

ד) אפשר להבין את דברי המקור באופן אחר: „והוא ילד, ומלך תשעה חדשים“ וזה

אחד מאנשי בבל אשר היה לו חלק בקשר הזה. בימי המלך הזה נבנתה חומת בבל בקרבת הנהר לבנים שרופות והמר ברב פאר. ובשנת שבע עשרה למלכו בא כורש מארץ פרס עם צבא רב והכניע את כל ארצות אסיה א) ושם את פניו אל ארץ בבל. וכשמוע נבונים כי הוא הולך וקרב, יצא לקראתו עם חילו ונלחם אתו במערכה ונגף לפניו וברח עם אנשים מתי מספר אל עיר בורסיף. וכורש לכד את עיר בבל וצוה להרוס את חומתה מחוץ, בראותו כי עבודה רבה וקשה היא לכבוש את העיר הנשגבה. ופנה משם אל בורסיף ושם מצור על נבונים. אולם נבונים לא חכה עד קץ המצור, רק הקדים להסגיר את נפשו בידי השונא. וכורש האיר פניו אליו ושלח אותו מארץ בבל ונתן לו את ארץ קרמן ב) למושב. בארץ הזאת כלה נבונים את שארית ימיו ושם מת.

מא. והנה הדברים האלה מודים על האמת אשר בספרינו, כי בהם נמצא כתוב, שתחריב נבוכדנאצר את בית מקדשנו בשנת שמונה עשרה למלכותו ואחרי כן שם המקדש חמשים שנה. ובשנת שתים לכורש הוקמו יסודות חבית ובשנת שתים למלכות דריוש שלמה עבודתו. ועוד אוסיף דברים מכתבי הכנענים, כי אין לי להעלים עין גם מיתר הראיות. וזה הוא חשבון הזמנים על דעתם: בימי אתובעל המלך קנה נבוכדנאצר ג) במצור על צור שלש עשרה שנה, ואחריו מלך בעל עשר שנים. ואחרי מותו קמו שופטים: עכנבעל בן בשלך שפט שני חדשים, חלב בן עבדי עשרה חדשים, חברד ה) הכהן הגדול שלשה חדשים, מטגון ה) וגרעשתרת בני עבדאלים שפטו שש שנים, ובימיחם מלך בעלעטור שנה אחת, ובמותו שלחו בני צור א) אל בבל אחרי מהרבעל והביאו אותו משם, והוא מלך ארבע שנים, ואחרי מותו קראו לאחיו חירום, והוא מלך עשרים שנה. ובימיו משל כורש בפרס. והנה חשבון כל העת עולה לדברי הכנענים חמשים וארבע שנה ושלשה חדשים,

א) כן בהוצאה הישנה, בהוצאת ניוה: יכבש את המלוכה.

ב) ביונית: קרמניה, מדינה ממזרח למדינת פרס.

ג) בפרק הזה בא שתי פעמים השם נבוכדנאצר גם בהוצאת ניוה.

ד) במקור: Abbaros.

ה) כן בהוצאה הישנה. בהוצאת ניוה: Mytlynos.

כי נבוכדנאצר החל את מצור צור בשנת שבע למלכותו א, ובשנת ארבע עשרה לחירום כבש כורש הפרסי את הממשלה, והנה בדבר בית המקדש מודים כתבי הכשדים והצוריים לכל הכתוב בספרינו, ובכל הדברים האמורים נמצאה עדות מקובלת, שאין לה סתירה, על קדמות עמנו. וחושב אני, כי דברי אלה יספיקו לכל הקוראים אשר לא השתרו באהבת המהלוקת.

כ. ואולם עלי עוד לצאת ידי חובת מחקר בפני האנשים אשר אינם מאמינים לכתבי הלועזים ורק דברי היונים בלבד נאמנו עליהם. ולהביא עדים רבים מאלה (מן היונים) אשר הכירו את עמנו ומסרו בספרים את זכרו לעת מצוא. והנה פיתאגורס איש סמוס היה מבני הדורות הראשונים, והכל מודים בו, כי עלה בחכמה וביראת אלהים על כל הפילוסופים, וגלוי הדבר, כי ידע האיש הזה את דרכי עמנו, ולא זו בלבד, כי עוד שקד הרבה ללכת בדרכים האלה. אמנם לא נשאר ממנו ספר מקובל, אך רבים כתבו ספרים על חייו, ואחד הטובים שבאלה היה הרמיפוס, והוא סופר נאמן בדברי הימים. ובראשון לספריו על דבר פיתאגורס מספר לנו האיש הזה, כי אמר פיתאגורס אחרי מות אחד מתלמידיו ושמו קליפון, והוא יליד קרוטון, שנשמתו (של המת) נמצאה בקרבתו לילה ויום והיא מצוה עליו, שלא יעבר במקום אשר רבץ שם חמור תחת משאו, ולא ישתה מי צמאון ב, וישמר את פיו מכל דברי הרפות. ועל זה מוסיף הרמיפוס כדברים האלה: „כל זאת עשה ודבר (פיתאגורס), כי חקה את דעות היהודים והתרפים וקבל אותן לעצמו. וכנים יהיו דברינו באמרנו, כי הגבר הזה העתיק הרבה מחוקי היהודים אל החכמה (הפילוסופיה) שלו. והנה גם צערי (בערי הנכרים) היה עמנו ידוע מימי קדם ומנהגים רבים ממנו כבר עברו אל מקצתן וזכו להיות למופת לרבים. על זה מעיד האופרכטוס בספריו על דבר החוקים. הוא אומר, כי חוקי הצורים אוטרים להשבע שבועות נכרים, ובכלל השבועות האלה הוא מונה גם את השבועה הנקראת „קרבן“, ואולם השבועה הזאת לא נמצאה בקרב אחד העמים, בלתי בקרב היהודים לבדם. ופתרון המלה, אם נתרגם אותה מלשון העברים, הוא „מתנה לאלהים“. גם מהרודוטוס איש הליקרנסוס לא נעלם דבר עמנו,

(א) הכונה היא, בשנת שבע למלכות אחזבעל, המוזכר למעלה.

(ב) כנראה מים שאובים שנמצאו זמן רב בכלי, או מי אנשים.

והוא תראה זאת בתעלותו את זכרו בדרך זו: בספרו את דברי ימי הקולחים א) בספרו השני הוא כותב לאמר: „מכל גויי הארץ רק הקולחים והמצרים והכושים ב) לבדם מלים את בשר ערלתם מימים ראשונים, והצורים והסורים חיושבים בארץ פלשתים ג) מודים בעצמם, כי קבלו את המילה מהמצרים, והסורים היושבים על נהר לתרמודון ועל נהר פרתניוס והמקרונים היושבים בקרבתם מספרים, כי קבלו זאת מקרוב מהקולחים. מכל זרע האדם רק אלה העמים לבדם נמולים, ובדבר זה, הלכו, כאשר יראה הרואה, בדרכי המצרים. אולם בדבר שני העמים, המצרים והכושים, אין אני יודע מי קבל את המילה ממשנהו“. והנה אומר בזה, כי הסורים אשר בארץ פלשתים מלים את בשר ערלתם, ומכל יושבי ארץ פלשתים היהודים לבדם עושים זאת והרודוטוס ידע את זאת וספר עליהם את הדבר. וגם חוירילוס המשורר אשר קדם עוד בזמן (להרודוטוס) זכר את עמנו לעת אשר יצא בצבא אחשורוש ד) המלך פרס למלחמה על ארץ יון, פי במנתו את כל העמים (אשר יצאו בזה, הפרסים) הביא בכללם לאחרונה גם את עמנו. ואלה דבריו:

אַחֲרֵי תוֹם אֵלֶּה לְעִבּוֹר נִסְעַ שְׁבַט – מֵה נִפְלְא מְרָאֶהוּ;

לְשׁוֹן הַצִּידוֹנִים מִפִּי תִשְׁמַע, פִּי יִפְתַּח אֶת שְׁפָתָיו,

הַרְרֵי שְׁלֵם עַל שְׁפַת הַיְאֹר רָחַב הַיְדִים מוֹשְׁבֹו.

סֶמֶר שְׁעַר נְהָרוֹ מְאוֹד, מִקְּפַת פֶּאת רֵאשׁוֹ, וְעָלְיוֹ

עוֹרֹת פְּנֵי סוֹסִים בְּרוֹתִים אֲשֶׁר בְּמוֹ עֲשָׂן יִקְשׁוּ ה).

ואני חושב, כי גלוי הדבר לכל, אשר אותנו זכר המשורר בזאת, כי חררי שלם נמצאו בארץ מושבנו, וגם שם היאור נקרא ים המלח, כי הוא

א) עם שישב לפניו על גדות הים השחור (מינטיס) בארץ קוקוס.

ב) ביונית: איתיופיה.

ג) Palaestina Palaeistina), השם שנקראה בו אחר כך כל ארץ ישראל (חילת-סורית).

ד) בכתבי האמפירין שמו השיארה, ביונית Xerxes.

ה) תרגומי בהכסמטרים לפי המקור, מה שכותב המשורר, כי לבני העם הזה היתה, תספת-

גלגלית מתנגד בפירוש למצות התורה. עורות פני סוסים שמשו מעין קובע על הראש.

הגדול ורחב הידים בכל יאורות סוריה. כה העלה חוירילוס את זכרנו, ואמנם לא רק ידוע ידעו היונים את היהודים, כי אם גם השתוממו עליהם לעת מגשם אותם, ולא הָרְעִים אשר בקרב היונים (חוקירו אותם), כי-אם האנשים אשר נפלאו בחכמתם מאד; – ואת הדבר הזה קָל להוכיח: כי קלארכוס תלמיד אריסטוטליס, אשר לא עלה עליו בחכמה אף אחד מחכמי הפריפטוס א) כותב בספר הראשון על דבר השנה, כי אריסטוטליס רבו ספר לו על איש יהודי אחד ושם את הדברים בפי אריסטוטליס עצמו, וכה כתוב שם: (אמר אריסטוטליס): „אלו באתי להרבות דברים, אך ספורי מאד, אך לא למותר יהיה לדבר על נפלאות האיש וזה ועל חכמתו ג). דע לך, היפרידס, כי אספר לך בזה דברים נפלאים הדומים לחלום“. והיפרידס השיב בכבוד ובמורא: „על כן אנחנו מתאזים כלנו להקשיב לדבריך“. „לא – אמר אריסטוטליס – עלינו למלא את מצות בעלי המליצה ולברר לראשונה את מוצא השם הזה, למען אשר לא נכחש במלמדינו שקבלנו מהם את השמועות“. „דבר – אמר היפרידס – ככל הטוב בעיניך“. ועל זאת ענה (אריסטוטליס): „חאיש הזה היה יהודי מחילת-סווייה, ואלה (היהודים) הם צאצאי חכמי הודו ג), כי החכמים הם, כמו שאומרים בפי היהודים „קלנים“, ובפי הסורים: „יהודים“, וככה נקראו על שם מקומם, כי הארץ אשר הם יושבים בה מכונה „יהודה“, ושם עירם מוזר מאד, כי הם קוראים לה „ירושלם“. והנה האיש הזה עבר בהרבה ארצות נכריות וירד במקומות היבשה אל חוף חים, והוא היה (נעשה) יוני, לא בשפתו בלבד, כי אם גם בנשמתו. ולעת מגורנו בארץ אסיה הגיע האיש אל מקומותינו ופגש אותנו, ואתנו אחדים מאנשי חמדע אשר בקש לבחון את חכמתם, והתחבר עם רבים מן המשכילים, אך העניק להם יותר משקבל מהם“. אלה הדברים דבר אריסטוטליס בספר קלארכוס ועוד הרבה לספר על נפלאות האיש היהודי הזה, על פרישותו בהליכות חייו ועל בינתו. וכל הרוצה להוסיף דעת בזה יוכל לקרוא בדברי

א) פריפטוס. האולמים ששמשו לטיול באתיני, ובהם היה אריסטוטליס מטיל בלמדו את תלמידיו, ועל כן נקראו בשם „פילוסופי הפריפטוס“ או „פריפטטיקים“ (בספרות ימי הביניים במלה הערבית „משאיים“ שחוראתה גם כן טילנים).

ב) המחבר כותב „פילוסופיה“, ואפשר לתרגם כאן: „אהבת החכמה“ (של האיש).

ג) פילוסופי הודו

הספר. כי אני נזהר מהרבות דברים יותר מדי הצרך, ואמנם קלארכוס דבר: את הדברים האלה בצאתו מגדרו א), כי דבר אחר היה ענינו. — אולם הקטיוס איש אבדירה, אדם חכם (פילוסוף) וגדול בכשרון המעשה יחד, שעלה לגדולה בחיי אלכסנדרוס המלך (הגדול) ואחרי כן היה קרוב לתלמי בן לגוס (מלך מצרים) לא זכר אותנו כל־אחר־יד, רק כתב ספר שלם על היהודים, ואני אומר למסור פה ראשי פרקים ממנו, ולראשונה אברר את זמנו (של הקטיוס): הוא מזכיר את מלחמת תלמי על יד עזה ג) והמלחמה הזאת היתה באותה עשרה שנה למות אלכסנדרוס, באולימפידה המאה ושבע עשרה ג), כאשר כתב קסטור בדברי הימים שלו. כי בהגיעו אל האולימפידה הזאת אמר, עבה נצח תלמי בן לגוס את דימיטריוס המכונה פוליאורקטיוס על יד עזה ובדבר מות אלכסנדרוס הכל מודים, כי היה זה באולימפידה המאה וארבע־עשרה ד). גלוי אפוא, כי בימיו (של הקטיוס) ובימי אלכסנדרוס היה עמנו בשלות, כי הקטיוס הוסיף לספר כדברים האלה: „אחרי המלחמה על יד עזה הכניע תלמי את כל ארצות טוריה ואנשים רבים שמעו על ענות רוח תלמי ועל אהבתו לבריות ובקשו לרדת עמו אל ארץ מצרים ולנטול חלק בשלטון. ובכללם היה חזקיה הכהן הגדול ליהודים, איש כבן ששים ושש שנה וגדול המשרה בקרב אחיו בני עמו וגם בעל לשון למודים ואיש נבון דבר מאין כמוהו בכל הליכות המדינה“: „והנה — מוסיף הקטיוס לדבר — מספר כהני היהודים שהם מקבלים את מעשר תבואת הארץ ומוציאים ומביאים את העם, הוא בקרוב אלף וחמש מאות“. ועוד פעם בנשאו את שם האיש הנזכר (חזקיה) הוא מספר: „האיש הזה אשר היתה לו המשרה האמורה נעשה אוהב לנו. לעת מצאו אנשים מאחיו היה מכיר את כל האותות המבדילים ביניהם, כי היו לו ספרים אשר נכתבו בהם כל מקומות היהודים למושבותיהם

א) לאמר בנטוחו מן הנושא, דרך אגב.

ב) בשנת 311 לפני המנין הנהוג.

ג) האולימפידה הוא מחזור ארבע שנים שמנו היונים לכן שנת 776 לפני המנין הנהוג.

האולימפידה הקי"ז: 312 עד 309 לפני המנין הנהוג.

ד) משנת 324 עד 321. בדיוק בשנת 322 לפני המנין הנהוג.

וכל עניני מדינתם. ואחרי-כן מספר הקטיוס, כי אנחנו מחזיקים בחוקינו ומקבלים עלינו לשאת כל צרה למען אשר לא נעבר עליהם והדבר הזה נחשב בעינינו לצדקה: „ועל כן” – הוא אומר – „לא עלה הדבר להעביר אותם על אמונתם, אף כי שמעו אזניהם דברי חרפה וגדופים מפי שכניהם והנכרים הבאים אל ארצם, ולא פעם ולא שתיים המירו מלכי פרס ואחשדרפניהם כבודם בקלון. כי מבלי לעמוד על נפשם הם נושאים כל יסורים ומיתות נוראות – יותר מכל באי עולם – ואינם מכחשים בחוקי אבותיהם”. והוא מביא ראיות רבות על חזק אמונת היהודים בחוקיהם. הוא אומר: „כאשר ישב אלכסנדרוס בבבל ורצה להרים את מקדש בל הנופל וצוה את כל אנשי חילו להביא עפר כלם יחד, מאנו היהודים לבדם להביא עפר, ונתנו את בשרם למכים ושלמו עונש כסף רב, ועמדו במרדם עד שסלח להם המלך ופטר אותם מהעבודה. ואחרי כן כשוב האנשים אל ארצם מהרו לבנות את כל ההיכלות והבמות אשר נבנו שם ושלמו עונש כסף לאהשדרפנים, ואולם אחדים מהם נפטרו מעונש. והקטיוס מוסיף דבריו אלה, כי בצדק ראוי להשתומם לאנשים האלה על מעשיהם, ועוד הוא מספר, כי בני עמנו עצמו ורבו מאד מאד, באמרו כי „הפרסים הגלו לפנים רבבות יהודים אל ארץ בבל, ועוד הרבה רבבות העתיקו את מושבם אחרי מות אלכסנדרוס אל ארץ מצרים ולא ארץ כנען א) לרגלי המלחמות אשר בסוריה”. והאיש הזה כתב גם על גודל הארץ אשר אנחנו יושבים בה ועל יפיה באמרו: „נחלתם היא שלש מאות רבוא צמדי אדמה טובה ופוריה, כי זה הוא שטח ארץ יהודה”; וגם ספר, כי אנחנו יושבים מימי קדם בירושלים היא עיר גדולה מאד וכלילת יופי, ודבר על מספר אנשיה הרב ועל תבנית היכלה, ואלה הם דבריו: „הנה ליהודים הרבה מצודות וכפרים בארצם, אולם רק עיר בצורה אחת, ומדתה מסביב עולה על חמשים ריס. ומספר יושביה שנים עשר רבוא, והם קוראים לה ירושלים, ושם בטבור העיר נמצאה חומת אבנים, ארכה חמש ששיות ב) ורחבה מאה אמה, וליה שני שערים, ומבית לחומה נמצא מזבח רבוע שלא נבנה גזית

א) ארץ כנען (פיניקיה) היא פה רצועת חוף ארץ ישראל שנמצאו בה ערי הכנענים הצידונים (בארות, צידון, צור וכו').

ב) ביונית „פלתראות” (Plethra). כל פליתרון היא ששית ריסים (סטדיין).

רק מאבנים שלמות מחוברות, וזאת תבנית המזבח: אורך כל אחת מצלעותיה עשרים אמה וגבהו עשר אמות. ולפני המזבח נמצא בנין גדול, ובו מזבח ומנורה שניהם זהב, ככרים משקלם, ועל ידם נמצאה אש תמיד, שלא תכבה לילה ויום, ובבית לא נמצאה כל תמונה וגם אין בו כל כלי קודש ולא מטעים כדמות עצי יער והדומים להם. ולילה ויומם שוכנים בו הכהנים העוסקים בטהרות רבות, ואין הם שותים יין במקדש לעולם". מלבד זאת ספר הקטיוס, כי יצא במלחמות אלכסנדרוס (הגדול) ואחרי כן גם במלחמות יורשיו (א) ואני אעתיק פה הדברים אשר ספר על מצעו אחד היהודים במסע המלחמה, שראה בעיניו, ואלה הם: „כאשר ירדתי אל הים האדום (ים סוף) יצאו אתנו רוכבים לשלחנו, וביניהם נמצא גם איש יהודי ושמו משולם. והוא אמיץ לב וכביר-כח, וכל היונים והלועזים אשר אתנו הודו, כי הוא הטוב שבכל רובי הקשת, ולעת אשר נמצאו האגשים הרבים האלה במסע, הביט מנחש אחד (ב) במעוף הצפרים וצוה את כל הנוסעים לעמוד על מקומם, והאיש הזה (משולם), שאל אותם למה הם מתמהמהים. וכאשר הראה לו המנחש את הצפור ואמר כי הכל חיבים לעמוד כל העת אשר לא תמוש ממקומה, ואם תפרת הצפור ותעוף אל עבר פניה, עליהם ללכת לפנים, ואולם אם תעוף לאחור – גם עליהם לשוב לאחור, לא ענה האיש (משולם) דבר, רק הוציא את קשתו ודרך איתה וקלע אל הצפור והמיתה. המנחש ועוד אנשים רבים קצפו עליו מאד וקללוהו, אך הוא קרא אליהם: למה תהלו, אמללים! ואחרי זאת לקח את הצפור בידו ואמר: „הן הצפור הזאת (ג) לא ידעה כי עליה להציל את נפשה, ואיך תעוף לנו עצה נכונה בדבר מסענו? הן אלו יכלה לדעת עתידות לא באה אל המקום הזה ביראתה את משולם היהודי פן יורה בה חץ וימיתנה!“

(א) יורשי אלכסנדר הגדול שנלחמו על דבר המלוכה, ושמן בפי הסוחרים היונים „ירושם“

סמס (דיאדוכים).

(ב) מנחש, או קוסם (עין יחזקאל כ"א כו כח). – הוא חוזה הרואה את הנולד על פי אותיות הטבע, ביוגית Mantis. המנחש במעוף הצפרים נקרא ברומית augur והוא עבר לפני המחנה ונתן לו אות לנסוע או לנות.

(ג) תרגמתי ע"פ הוצאת ניזה בהוצאה הישנה, הפסוק המוסגר הוא: למה זה התהללך, בקחתם את הצפור האמללה בידים (ואולי המובן: בקחתם את הצפור האמללה להיות לכם ליד, להורותם את הדרך). הן הצפור הזאת כו'.

והנה די לי בתעודות הקטיוס אלה. ואם ירצה איש להוסיף דעת יוכל לקרא את ספריו על נקלה. ואולם לא אכלא גם את שפתי מקרוא בשם אנתרכידס אשר זכר אותנו בלעגו לתום לבנו – כי כה חשב בלבבו! הוא מספר על דבר סטרטוניקי, שהלכה ממקדון אל ארץ סוריה ועזבה את בעלה דימיטריוס, וסלוקוס מאן לקחתה לו לאשה, כדבר אשר היה עם לבבה, ועל כן הקימה מרד בעיר אנטיוכיה בעת אשר יצא (סיליקוס) למלחמה מארץ בבל. ואחרי כן הכניע המלך (סלוקוס) את העיר (אנטיוכיה) והיא ברחה אל עיר סילוקיה ותחת אשר היה עליה להפליג משם באניה ולמלט את נפשה, האמינה בדבר החלום אשר מנע אותה מעשות את זאת ונתפשה והימתה. אנתרכידס ספר את הדברים האלה ולעג לסטרטוניקי וליראתה את האלים והביא משל ממעשה שהיה אצלנו וכתב כדברים האלה: „אלה הנקראים בשם יהודים היושבים בעיר חזקה ובצורה מכל הערים, אשר קראו לה בני המקום בשם ירושלים רגילים לנוח ביום השביעי ואינם הוגרים חרב ביום הזה ואינם עובדים את אדמתם ואינם עושים בו כל מלאכה, רק פורשים את ידיהם בבתי מקדשיהם ומתפללים (כל היום) עד בוא הערב. וכאשר בא בשערי העיר הזאת תלמיד בן לגוס עם חילו, ויושביה שמרו את חוקי ההבל אשר להם תחת לשמור על עירם נפיה נחלת אבותיהם בידי אדון קשה, וככה נגלתה ערות חוקיהם, כי נמצא בהם מנהג רע. והנה המעשה הזה למד את הכל – מלבד אותם בעצמם – לעזוב דברי הלומות כאלה ואת אמונת ההבל בחוקי מורשה, לעת אשר ישפט שכל האדם כי אין בזה כדי להחזיק מעמד בשעת פרענות, והנה הדבר הזה היה בעיני אגתר-כידס לצחוק, אולם האנשים אשר יבחנו אותו בלא מחשבה רעה יגלו כי טוב ומהולל מאד הוא מעשה הני האדם, אשר יקרים בעיניהם תמיד חוקיהם ויראת אליהם גם מפדות נפשם ומחרות ארצם.

כג. ומעיני סופרים אחדים לא נעלם דבר עמנו, רק מקנאה (משנאת חנם) או מסבות אחרות אשר אינן טהורות, לא הזכירו אותו בספריהם, ואני חושב כי יש לי ראייה לדבר הזה: כי הנה הירונימוס אשר כתב ספר על הירושים (כדיאדוכים) בעצם זמן הקטיוס והוא היה אוהב לאנטיגנוס א) ונציב בארץ סוריה.

א) אנטיגנוס הגדול אבי דימיטריוס פוליורקטיס, הראשון מיורשי אלכסנדרוס ששם על

ראשו גזר מלכות.

אולם בעוד אשר הקטיוס כתב עלינו ספר שלם, לא הביא הירונימוס את זכרנו אף במקום אחד מספריו, אף כי כמעט גדל בארץ נחלתנו! כה נבדלו דעות שני האנשים האלה. בעיני האחד נחשבנו עד כדי לכתוב עלינו ספר זכרון ברב ענין, ואת עיני השני הכתה השנאה השפלה בסגורים וכסתה את אהבת-האמת. אך באמת די בדברי הסופרים המצרים והכשדים והכנענים להראות את קדמותנו, ואחריהם מלאו עוד סופרים רבים מן היונים. כי מלבד הסופרים הנזכרים הביאו את זכרנו — ולא כלאחר יד — גם תאופילוס ותאודוטוס ומנסיאס ואריסטופניס והרמוגניס ואַיִקְרוֹס וקונין וזופיריון ואולי עוד רבים, הן לא קראתי את כל הספרים (הנמצאים בעולם). אמנם רבים מהאנשים הנזכרים תעו מדרך האמת בספרם על הקורות אותנו לפנים, יען אשר לא קראו בדברי ספרינו הקדושים. אולם כלם כאחד מעידים בדבר קדמותנו, אשר עליה באתי לדבר בספר הזה. וגם דימיטריוס איש פלירון ופיליון הזקן ואַפּוֹפּוֹמוֹס נטו מעט מאורח האמת, אולם ראוי לסלות להם בדבר הזה, כי לא היה לאִלֵּי ידם לדקדק מאד בכל דברי ספרינו.

נד. ועוד נשאר לי לכתוב פרק אחד מן המאמר הזה כדי למלא אחרי הדברים אשר אמרתי בראשיתו ולהראות כי דברי הדבה והחרפות אשר הוציאו סופרים אחדים על עמנו הם שקר וכזב, ולהעיד הכותבים עצמם למען יכחישו את דבריהם. והנה כמקרה הזה קרה גם עמים רבים אחרים מתוך שנאת אחדים, ואני הושב כי הדבר הזה ידוע לכל מי שהרבה לקרוא בדברי ימי העמים כי הגה נמצאו אנשים אשר השליכו שקוצים על עמים ועל ערים מהוללות והמירו את כבוד סדרי ממשלתם בקלון. תאופומפוס דבר סרה על משפטי האתיניים ופוליקרטס על משפטי הלֵקְדִימוֹנִים וכותב „דברי שלש הערים” א) — האיש הזה לא היה תאופומפוס, כמו שחשבו אחדים — הוסיף לדבר סרה גם על עיר התיבאיים. וגם טימיוס הרבה חרפות וגדופים על הערים האלה ועל ערים אחרות ב„דברי הימים” אשר כתב, ועל הרוב עשו זאת לשפוך בוז על נדיבי עמים, כי אֵלֶּה קנאו בהם מיצר לבם הרע, ואלה חשבו כי בספורי הבדים יזכו לזכרון עולם. ואמנם לא בושו מתקותם זאת בקרב האנשים הרחוקים משכל, אולם כל מי שדעתו צלולה חותם עליהם את הדין.

א) ביוניט Tripolitika. ספר הרפות ידוע על אתני, ספרטה ותיבו.

מה. והנה המצרים החלו לשפוך עלינו חרפות, וסופרים אחדים בקשו למצוא חן בעיניהם ולמדו גם הם לעות את האמת ולא יכחשו במעשה ירידת אבותינו למצרים כהיותו, וגם לא ספרו דבר אמת על יציאתם משם. טעמים רבים היו להם לשנוא אותנו ולקנא בנו, הראש והראשון, כי משלו לפנים אבותינו בארצם ובשובם משם אל ארץ נחלתם עשו חיל והצליחו עוד הפעם, וסלע המחלוקת ביניהם (בדבר קדושים) א הביאו לידי שנאה עזה. כי יתרון לעבודת אלהינו על העבודה (הזרה) הנקראה בפיהם עבודת אלהים כיתרון עצם האלהים מן החיות הנבערות, אשר קבלו כלם מאבותיהם לתת להן כבוד אף כי שונים הם איש ממשנהו בהליכות הכבוד הזה. והנה כלם אנשים קלי דעת וחסרי שכל אשר למדו מימי קדם לחשוב תהפוכות על האלים ולא עצרו כח ללכת בדרכי דעת-האלהים ב הקדושה אשר לנו וקנאו בנו בראותם כי היינו למופת לרבים, וכה גדלה משובת אחדים מהם וגדלה סכלותם, עד אשר לא בושו להכחיש את דברי כתביהם הישנים ולא התקררה דעתם בזה, מעצם עורונם ומגודל שנאתם טחו עיניהם מראות, כי הם טותרים גם את דברי עצמם. כי אעמוד פה על דברי הסופר האחד אשר זה מקרוב שמתי אותו לעד קדמותנו. מנתוס הבטיח לתרגם את דברי ימי מצרים מן הכתבים הקדושים, וספר בתחלה כי ירדו אבותינו למצרים לרבבותיהם והכניעו את יושבי הארץ ואחרי זאת הודה כי מקץ ימים רבים גורשו אבותינו ממצרים וכבשו את הארץ הנקראה עתה יהודה ובנו את עיר ירושלים והקימו שם את ההיכל. עד כה העתיק את דברי הכתבים. ואחרי כן הלך שוב בדרך לבו באמרו שרצונו לכתוב את השיחות א ואת האגדות ד בדבר היהודים, והוסיף דברים אשר אין להם שחר בכונה לערב בנו המון מצרים מצורעים ומוכים בתחלואים רבים, אשר יצא משפטם לפי דברו להגרש מארץ מצרים, הוא הוסיף על אלה את שם אמנופיס המלך, הוא שם-כזב, ועל כן לא ערב את לבו לקבוע את זמן ממשלת המלך הזה, אף כי דקדק להוסיף על שם כל מלך את ענות מלכותו. במלך הזה הוא תולה דברי-בזים בשכחו כמעט, כי לפני זה

(א) חסר בחוצאת ניוה.

(ב) או תורת אלהים, ביונית תאולוגיה.

(ג) ספורים על פה (דברים מיתולוגיים).

(ד) בענינים המדויבים, לאמר שיחות הבריות.

כתב אשר קדמה יציאת הרועים אל ירושלים לזמן הזה המש מאות ושמונה עשרה שנה. כי בעת צאתם ממצרים מלך סתמוס ואחריו מלכו מלכים שלש מאות ותשעים ושלש שנה עד מלכות שני האחים סתוס והרמיוס (א), הם סתוס אשר הסב לפי דבריו את שמו איגיפטוס והרמיוס אשר קרא לו דנאוס, וסתוס גרש אותו (את דנאוס), ומלך המשגם ותשע שנה, ואחריו מלך רעמסס בכור בניו ששים ושש שנה (ב). ואחרי אשר הודה בפיו, כי עוד לפני כל המלכים האלה יצאו אבותינו ממצרים בדה לו את שם המלך אמנופוס והטילו ביניהם, לאמר כי חשקה נפש המלך הזה לראות את האלים כראות אותם חור אחד המלכים אשר היו לפניו. וגלה את תשוקתו זאת לאיש הנקרא כשמו אמנופוס, והוא בן פפיאס, אשר נחשב לבא בסוד אלהים על חכמתו ועל כחו לדעת עתידות. והאיש הזה אשר שמו כשם המלך, אמר לו (לאמנופוס) כי יוכל לראות את האלים אם יטהר את כל ארץ מצרים מן המצורעים ומיתר האנשים הטמאים. והמלך שמח לדבר הזה וצוה לאסוף את כל האנשים אשר נגע בבשרם לארץ מצרים, ומספר הנאספים היה שמונים אלף. והמלך צוה להדיח את אלה אל מחצבות האבנים אשר ממורח ליאור (נילוס) למען יעבדו שמה ויבדלו מיתר המצרים. מניתוח מספר כי בקרב האנשים האלה נמצאו גם כהנים יודעי ספר אשר דבקה בהם הצרעת. ואמנופוס השני, האיש החכם והנביא ירא פן תצא עליו ועל המלך חמת האלים כאשר יראו את יסורי האנשים האלה, והוסיף להנבא כי אנשים רבים יבואו לעזרת הטמאים וימשלו בארץ מצרים ארבע עשרה שנה אולם לא ערב את לבו לגלות את הדברים למלך, רק כתב את כלם בספר וטרף את נפשו בכפו. והמלך התעצב אל לבו. ואחרי זאת כתב מנתוס את הדברים האלה, ככתבם וכלשונם: „וכעבור זמן רב לסבלות האנשים במחצבות האבנים, חלו את פני המלך לתת להם למנוחה ולמגן את עיר הרועים אנריס החרבה בימים ההם והמלך נעתר להם ונתן להם את שאלתם“. והעיר הזאת

(א) למעלה קרא את שמו ארמיס, ופה קבל השם צורה יונית.

(ב) פה הביא מניתוס — לפי דברי יוסיפוס — את רעמסס הגדול פעם שלישית (רעמסס

ביאמון, סתוס הוא רעמסס הוא איגיפטוס, ורעמסס זה) וקבע לו שוב זמן מלכותו ששים ושש שנה,

ובכאן אנו רואים את כל הערבוניה שבכתובתו.

היא נחלת צפון א) מימים קדמונים על פי תורת-אלהים ב). והם באו אל הגיד ובטחו במשגב המקום ומרדו (במלך) והקימו עליהם לראש אחד מכהני בית שמש ג) ושמו אסרסיף ובאו בברית השבועה לשמוע לקולו. והוא נתן להם לראשונה תורה (חדשה) וצוה עליהם לבלתי-עבוד את האלים ולבלתי הזהר בחיות אשר נחשבו לקדושות בארץ מצרים, רק לזבוח את כלן ולאכלן ולבלי התחבר עם אנשים מלבד הנאים אתם בברית. אחרי תתו להם את החוקים האלה ועוד חוקים רבים הצוררים את מנהגי המצרים, צוה עליהם לבנות את חומת עירם כלם כאחד ולהכון לקראת המלחמה עם המלך אמנופיס. והוא לקח עמו את יתר הכהנים וחברייהם הטמאים ושלה מלאכים אל הרועים, אשר גורשו בימי טתמוסיס המלך, לעירם הנקראה ירושלים והודיעם את כל הקלון אשר מצא אותו עם חבריו יחד ובקש מהם להתחבר עמו יחד ולהלחם במצרים, וגם הבטיחם להובילם אל עיר אוריס, נחלת אבותיהם ולתת לכל המוניהם לחם לשובע, ולהלחם להם בשעת הצורך ולהכניע תחתיהם את הארץ על נקלה. הרועים שמחו מאד ומהרו כלם בנפש הפצה ומספרם עשרים רבוא אנשי חיל וכעבור ימים מספר הגיעו אל אוריס. וכאשר שמע המלך אמנופיס על דבר בואם, נבהל לנפשו מאד וזכר את נבואת אמנופיס בן פפיאס ולראשונה אסף את עם מצרים ונועץ את ראשי העם וצוה להביא אליו את החיות הקדושות הנכבדות מאד מכל מקדשי מצרים ופקד על הכהנים בכל מקומותיהם להסתיר את פסלי האלים במקומות מבטחים, ואת בנו סתוס הנקרא גם רעמסס על שם רעמסס אביו, והוא נער בן חמש שנים, נתן על ידי אחד מאוהביו, והוא יצא בראש יתר המצרים כשלשים רבוא אנשים גבורי חיל לקראת השונאים, אך לא התגרה בהם מלחמה, כי חשב אשר תהיה לו מלחמה באלים, (היוצאים במחנה צריו), רק מהר לברוח אל נוף ולקח עמו את אפיאס ואת יתר חיות הקודש אשר נשלחו שמה ונסע היש אל ארץ כוש עם כל הצי ועם צבא המצרים. כי מלך כוש היה לו אסיר תודה ד) וקבל אותו עם אנשיו ונתן להם מכל מאכל אדם,

א) ביוניית Typhon, אלהי החושך והרע למצרים.

ב) „תאולוגיה“ — לאמר מסורת המצרים הקדושה.

ג) Heliopolis (ירמיה מ"ג, י"ג).

ד) תרגום מדויק מן הפסוק היוני, כלומר היה מחזיק טובה לו בפד חסדים ישנים.

אשר נמצא בארצו, גם ערים וכפרים לספק צרכיהם בשלש עשרה שנות גלותם אשר נגזרו עליהם וגם צוה על צבא כוש לשמור על אמנופים המלך ואנשיו מצד גבולות מצרים. אלה הדברים היו בארץ כוש. ובני-שלם ירדו יחד עם הטמאים אשר בקרב המצרים ועשו תועבות גדולות (לחיות) לבני האדם עד אשר נדמתה ממשלת אלה הנוכרים לתכלית-הרעה בעיני כל רואי נאצותיהם א). ונקל היה להם לשלח ערים וכפרים באש ולבוז את המקדשים ולטמא את פסלי האלים, כי עוד לקחו אותם ב) לצלות עליהם את החיות הקדושות והנכבדות ואלצו את הכהנים והנביאים ג) לזבוח אותן ולשחטן ואחרי כן גרשו אותם מעל פניהם בעירום ועריה. אומרים כי האיש אשר נתן להם את המשפטים והחוקים האלה הוא כהן מילידי בית-שמש הנקרא אסרסיף על שם אסיר ד) אלהי בית-שמש. ישנה את שמו בעברו אל העם הזה (הרועים) וקרא לו משה.

ז. אמנם המצרים הוסיפו עוד לספר על היהודים כהנה וכהנה, אך אפסה על כל אלה כדי לקצר את הדברים. והנה מנתוס אומר כי אחרי הדברים האלה יצא אמנופים מארץ כוש בצבא רב ובנו רעמסס בא גם הוא בחיל גדול, ושניהם נלחמו ברועים ובטמאים ונצחום, והמיתו רבים מהם ורדפו אחריהם עד הרי טוריה. את הדברים האלה והדומים להם כתב מנתוס. אך בטרם אראה כי דבריו הם שיחות הבל ושקרם אברר אחד מהם, למען אוכל אחרי כן לדבר על הנשואים, כי הנה הודה לנו והסכים לדברינו שלא היינו ילידי מצרים לכתחלה, רק באנו שמה מארץ נכריה ומשגנו במצרים ואחרי כן יצאנו מן

א) כן הוא בהוצאה הישנה, והכוונה במלת הנוכרים, לרועים ולמצורעים. — אולם בהוצאת ניוה. עד שנדמתה ממשלת הנוכרים (למעלה, כלומר הרועים הראשונים שגורשו צ"י סתמוסים) לזוג (כלומר לתור זהב לתקופה מאושרה) בעיני כל רואי נאצותיהם" (של הרועים החדשים והמצורעים).

ב) בריוק, השתמשו בהס', וכן בהוצאה הישנה. בהוצאת ניוה: "לקחו את קדשי-הקדשים (או הדביר Adyta, והכוונה כנראה על הכלים שנמצאו עם או על שערי דבירי הקדש) לצלות עליהם" וכי.

ג) ביוניית Prophetai. לאמר החוים והמנחשים אשר במקדשים.

ד) ביוניית Osiris.

הארץ. אולם, כי לא התערבו בנו אחרי כן בעלי המומים מקרב המצרים, וכי לא מאלה יצא משה רועה עמנו, רק חי דורות רבים] לפני המעשה הזה – את כל זאת אנסה להוכיח מתוך דברי מנתוס עצמו.

כה. צחוק עשה לנו מניתוס בטעם הראשון אשר נתן לדברי בדיו. הוא אומר כי המלך אמנופיס התאוה לראות את האלים, מי הם האלים האלה? האם האלים אשר צו על עבודתם מתוקי המצרים, – השור והתיש והתנים (א וראש-הכלב)? הן היו אלה לנגד עיניו תמיד! ואם אלהי השמים – איך יכול לראותם? ולמה התאוה תאוה כזאת? – יען אשר ראה אותם, חי זאוס, אחד המלכים אשר היו לפניו! – ובכן היה צליו ללמוד מהמלך הזה מה משפט האלים האלה ובמה יוכל לראות את פניהם, למען אשר לא יזקק לבקש תחבולה חדשה. והנה חכם גדול היה רואה העתידות הזה אשר בעורתו קוה המלך להשלים את חפצו! ומדוע לא צפה מראש, כי יבצר מהמלך למלא את תאוותו? הן לא קם הדבר! ובמה יצדק המעשה, שהסתירו האלים את פניהם בגלל כרותי אברים ומצורעים? הן דרך האלים לקצוף על מעשי קשע ולא על מומי הבשר? ואיך נאספו שמונים אלף מצורעים וחולים כמצט ביום אחד? והנה האחד (הקוסם) צוה לגרש את בעלי המומים מארץ מצרים, והשני (המלך) השליך אותם אל מחצבות האבנים, כאלו מחוסר עובדי פרך עשה זאת ולא עלה על לבו לטהר את הארץ. ועוד הוא מספר כי טרף הרועה את נפשו בכפו, יען אשר צפה את חמת האלים ואת עתירות ארץ מצרים, ועזב אחריו בידי המלך את נבואתו הכתובה ומדוע לא צפה הרועה את מותו למבראשונה? מדוע לא מהר להשיב את פני המלך ברצותו לראות את האלים? והאם יש טעם ליראתו את הרעה אשר לא תהיה בימיו? ומה היא הרעה אשר יכלה למצוא, לולא מהר לשום קץ לחייו? אך עוד סכלות גדולה מזו אנחנו רואים: המלך שמע את הדברים האלה וירא את העתידות ובכל זאת לא מהר לגרש את בעלי המומים האלה, אשר צוה לטהר את הארץ מהם, ונהפוך מזה, כי נעתר לבקשתם ונתן להם עיר – הן כה אמר

א) חית היאור הידועה (Krokodilos).

ב) Kynocephalos מין קוף.

מנתוס — אשר ישבו בה הרועים לפניו, היא הנקראה אוריס; ואחרי זאת הוא מספר, כי נאספו (המצורעים) אל העיר הזאת ושמו להם לראש איש אחד אשר היה מכהני בית-שמש לפניו והוא צוה עליהם שלא יעבדו את האלים ולא יזהרו בחיות הקדושות למצרים, רק יזבחו את כולן ויאכלון, וגם לא יתחברו לאיש מלבד הבאים אתם בברית, והביא את כולם במסורת ברית ושבועה להחזיק בכל החוקים האלה, ואחרי זאת הקים חומה על אוריס ויצא להלחם במלך. ואחרי כן — מוסיף מנתוס — שלח (הראש) אל ירושלים וקרא ליושביה לזרות עמו ברית, והבטיח לתת בידם את אוריס כי העיר הזאת היתה נחלת אבות האנשים הבאים מירושלים, ומשם יכלו לצאת ולכבוש את כל ארץ מצרים. ואחרי הדברים האלה — הוא מספר — מהרו האנשים, בעשרים רבוא אנשי צבא, לרדת אל הארץ, ואמנופיס מלך מצרים חשב, כי לא יוכל להלחם באלהים וברח מיד אל ארץ כוש ואת אפיס, ורבות מחיות הקודש נתן בידי הכהנים וצום לשמור על אלה. ואחרי הדברים האלה באו בני ירושלים והרסו את הצורים ושרפו את המקדשים וזבחו את הרוכבים א) ולא השיבו ידם מכל דבר רשעה ומכל מעשה אכזרי. והוא אומר, כי הכהן אשר נתן להם את המשפטים ואת החוקים היה יליד בית-שמש ונקרא אסרסיף על שם אסיר אלהי בית-שמש, ואחרי כן שנה את שמו וכנה לעצמו „משה“, ועוד הוא מספר כי בשלש עשרה שנה למלכות אמנופיס — כי זה הוא מספר השנים אשר נגזרה עליו גלות — בא המלך מארץ כוש בחיל גדול ונלחם ברועים ובטמאים ונצח אותם במלחמה והמית רבים מהם בחרב, ורדף אחריהם עד הרי סוריה.

כ. גם בדברים האלה לא הכיר מנתוס, כי לא יאמנו כוביו. כי אף אם כעסו המצורעים וההמון אשר אתם על המלך בגלל הדברים אשר עשה להם בעצת החוזה, הנה אחרי אשר יצאו לחפשי ממחצבות האבנים וקבלו ממנו עיר ונחלה, היה עליהם להשיב אפם ממנו. ואם גם רבה שנאתם אותו, היו מתנכלים עליו לבדו ולא יצאו למלחמה על כל העם, כי גלוי הדבר אשר נמצאו להם קרובים, רבים, הן המונם היה רב ועצום! וגם אם גמרו לעשות מלחמה עם כל העם, לא ערבו את לבם להלחם באלהים ולא תקנו להם חוקים חדשים

א) כן נמצא בכל ההוצאות, ונראה כי יש כאן טעות, והכוונה בלי-ספק לחיות הקדושות.

הצודדים לחוקי אבותיהם אשר גדלו עליהם. ואמנם עלינו להחזיק טובה למנתוס, על אשר לא אמר כי האשמה הגדולה הזאת יצאה מאת אנשי ירושלים, ורק אנשים מצרים ובראשם כהנים חבלו את המזמה הזאת והביאו את ההמון בשבועה. והאם לא מונר הדבר, שאף איש מקרובי האנשים הטמאים הצלה ומאזהביהם לא הרים יד אתם. חד ולא רצה לשאת את סבל המלחמה, עד אשר שלחו אל ירושלים להחיש להם עזרה משם? ומה היא הברית או האהבה אשר היתה ביניהם²³ (בין הטמאים ובין בני ירושלים) מתמול שלשום? הן נהפוך הדבר: הלא אלה היו שונאיהם ונבדלו מהם בחוקיהם מאד! הוא אומר, כי הטו האנשים חיש מהר את אונם לדברי המבטיחים אותם להמשיכם בארץ מצרים, כאלו הם בעצמם לא ידעו את הארץ הזאת, אשר ממנה גורשו ביד חזקה. אלו נמצאו האנשים האלה במחסור ובמצוק כי אז השליכו את נפשם מנגד, אך הם ישבו בעיר מלאה טוב ואכלו את פרי האדמה הטובה הרבה מאדמת מצרים, ואיזה רוח עבר עליהם לחרף את נפשותיהם בעד שונאיהם מתמול שלשום, אנשים אשר אין מתום בבשרם, שגם כל קרוביהם רחקו מהם, ולתת להם את עזרתם? הן לא יכלו לנחש מראש, כי המלך ייס מפניהם. כי בעצמו ספר לנו מנתוס את הפך הדבר, באמרו כי בן אמנופיס לקח עמו שלשים רבוא איש ויצא לקראתם אל סין. ומעיני האנשים לא נעלם מעשהו זה, ואיך שערו בנפשם, כי ינהם ממחשבתו וימלט? ואחרי זאת א) – הוא אומר – כבשו האנשים הבאים מירושלים את ארץ מצרים ועשו רעות רבות ונוראות – והוא מחרף אותם כאלו לא הביאם להלחם בארץ וכאלו הוטל עליו לתלות באויבים הנקראים לבוא מארץ נכריה את כל מעשי האשם אשר עשו ילידי מצרים עוד לפני בואם ואת כל הדברים אשר נשבעו לעשות. והנה לקץ הימים שב אמנופיס ונצח אותם במלחמה ורדף אחרי אויביו בחרב-רצח עד ארץ סוריה. כה נקל הוא לאויבים לכבוש את ארץ מצרים מכל עבריה! ואלה אשר כבשו אותה במלחמה ושמעו כי עוד אמנופיס חי לא שמו את לבם לבצר את מעברות ארץ כוש, אף כי נמצא להם חיל עצום לעשות את הדבר, וגם לא הכינו להם כל צבא. ועוד אומר מנתוס: כי הוא (אמנופיס)

א) כן בהוצאת ניוה. בישנה: האנשים הכאים מירושלים כבשו (תפשו) את הלחם (תבואת

הארץ) ובארץ מצרים עשו רעות רבות וכו'.

הכה אותם לפי חרב ורדף אחריהם עד ארץ סוריה דרך חול הישימון. אשר קשה למהנה לעבר בו גם בלא מלחמה.

ו. והנה על פי דברי מניחון לא מקרב המצרים מוצא עמנו, ולא התערבו בו ילידי הארץ¹היא. כי יש לחשב אשר רבים מן המצורעים והחולים ספו במחצבות האבנים אחרי אשר ישבו והתענו שם זמן רב, ורבים נפלּו חולים מלחמות אשר קמו אחרי כן, ועוד רבים מהם מתו לאחרונה בעת מנוסתם.

ז. ועוד נשאר לי לדבר על משה, אשר גם המצרים חושבים אותו לגבר נפלא ולאיש אלהים, ואולם ברצותם ליהם אותו עליהם הוסיפו דברי חרפות מתמיחים, ואמרו כי הוא יליד בית-שמש וגם אחד מכהני המקום ההוא אשר גורשו משם בדבר נגע הצרעת. אולם הכתבים (המצרים הישנים) מוכיחים כי חי משה חמש מאות ושמונה עשרה שנה קודם והוציא את אבותינו ממצרים אל הארץ אשר אנחנו יושבים בה כיום הנה. והנה כי לאיש הנה לא היה כל נגע אשר כזה בבשרו, יוצא מפורש מתוך הדברים אשר דבר. כי אסר על המצורעים לשבת בעיר או לשכון בכפר, וצוה עליהם ללכת בחוץ בבגדים פרומים, וגם גזר דין טומאה על כל הנוגע בבשרם ועל כל הנמצא באהל אחד עמם, וגם בהרפא הנגע והמוגע ישוב לאיתנו גזר עליו לעשות טהרות רבות וטבילות ולרחוץ במי מעינות ולגלח את כל שערו, ועוד צוה עליו להביא קרבנות רבים, רק אחרי כל אלה התיר לו לבוא בשערי עיר הקודש. ואילו דבקה במחוקק המחלה הזאת, הן ראוי היה לו לשאת את פני האנשים אשר מצא אותם מכאוב וכמכאוב ולגלגל עליהם את מדת הרחמים והוא עליו גזר כן על המצורעים בלבד, כי אם אסר על כל איש אשר מום קל בבשרו לשרת בקודש, ואת האיש המשמש בעבודה צוה לעזוב את משמרתו בנפל בו מום כזה. ואיך ישר בעיניו להוציא חוקים כאלה על האנשים אשר מצא אסון כזה א), לבשתו ולנוק עצמו? וגם מוזר מאד הדבר כי שנה את שמו. הן מנתוס אומר כי נקרא אסרסיף ואין השם הזה הולם את שמו אשר קרא לו באחרונה, כי באמת פתרון השם (משה) הוא, המשוּי מן המים כי מו (Môü) נקראו

א) כן בהוצאת ניוה. בהוצאה הישנה: ואיד ימנו דבר, כי הוציא חוקים כאלה נגד עצמו. לבשתו ולנוק עצמו.

המים בלשון המצרים. ואני חושב כי הדברים האלה מספיקים להוכיח, אשר לא שגה מנתוס מן האמת הרבה כל העת אשר נמשך אחרי הכתבים (הישנים), אך כאשר פנה להביא ספורים מן ההפקר חבר אותם לא-לאמונה או שם מבטחו באנשי-שקר אשר ספרו עלינו דברים בשנאה.

ב. ואחרי מנתוס אני רוצה לבקר את תירימון, כי גם הוא כתב – לפי דבריו – דברי ימי מצרים והוסיף בספרו את שם המלך הזה אמנופיס, כשם אשר קרא לו מנתוס, וגם את רעמסס בנו, אולם הוא מספר, כי איסיא נראתה לאמנופיס בחלום הילילה ויסרה אותו על אשר נהרס מקדשה במלחמה. ואחרי כן הוא אומר כי פריטיבוטס (אחד החרטומים) הגיד למלך, כי בטהרו את ארץ מצרים מכל האנשים אשר נמצאה טומאה בשרם יסור ממנו חזון האימה הזה. והמלך צוה לאסוף עשרים וחמשה רבוא אנשים ידועי חוליו ולגרשם מן הארץ. ובראשם עמדו שני יודעי-ספר (ד), משה ויוסף, כי גם הוא (יוסף) היה מן החרטומים. ואולם בלשון מצרים נקרא משה בשם טיסיתן ויוסף בשם פטסיף. וכאשר באו אלה אל סין מצאו שם שלשים ושמונה רבוא איש, אשר הותיר שם אמנופיס כי לא נתן להם לרדת אל מצרים. אלה ואלה כרתו ברית ויצאו למלחמה על מצרים. אבל אמנופיס לא חכה עד צת בואם, כי מהר לברוח אל ארץ כוש והשאיר את אשתו ההרה, והיא הסתתרה באחת המצרות וילדה שם את בנה אשר קראה לו בשם רעמסס, וכאשר גדל הילד גרש את היהודים אל ארץ סוריה, ומספרם היה עשרים רבוא, ואת אביו אמנופיס השיב מארץ כוש.

ג. אלה דברי תירימון. ואני חושב כי מדבריו מתגלים לעין כל רואה כי כתבו שניהם (הוא ומנתוס) יחדיו דברי שקר, כי אלו היה יסוד אמת לדברי שניהם, הן לא יכלו להכחיש האחד את רעהו בדברים רבים כאלה ורק טופלי שקרים אינם מכוונים את דבריהם יחד, כי כל אחד בודה שקרים כטוב בעיניו. כי הנה האחד (מנתוס) אומר כי סבת שורש דבר גלות הטמאים

(א) ביונית איסית, אשת אסיר (אוסיריס), מלכת אלי המצרים.

(ב) בהוצאה הישנה: פריטיפנטס.

(ג) יודעי כתבי הקודש, או סופרי הקודש במקור.

(ד) כמו סופרים, בכיאים בכתב, מלומדים-חרטומים.

היה רצון המלך להביט אל פני האלים, אך הירימון נוח ממנו, כי חבר לו חלום על דבר איסי. והאחד אומר כי אמנופיס שם האיש אשר יעץ למלך לטהר את הארץ והשני קרא לו בשם פריטובוטיס. ואמנם מה קרובים הם מספרי ההמון (בדברי שני הסופרים), האחד מספר לנו על שמונים אלף, השני על עשרים וחמש רבוא. ומלבד זאת הגלה מנתוס את הטמאים לראשונה אל מחצבות האבנים ואחרי כן נתן להם את אוריס לנחלה והושיבם בה ושלח אותם למלחמה על יתר המצרים, ואז ספר עליהם כי קראו לעזרת בני ירושלים. אולם חירימון (ספר), כי המגורשים מארץ מצרים נמצאו על יד סין שלשים ושמונה רבוא אנשים אשר הותרם אמנופיס שם, ויחד אתם שבו והתנפלו על מצרים. ואמנופיס ברח אל ארץ כוש. ומה נכבד הוא מעשה האיש הזה, אשר בדה את ספור המצורעים ואת דבר חלום-איסי, כי לא הודיע אותנו מי הם אנשי הצבא האלה לרבבותיהם, אם היו ילידי מצרים או באו מארץ נכריה, וגם לא פרש לנו את שורש הדבר מדוע לא רצה המלך לתת להם לבוא אל ארץ מצרים. ואל משה חבר חירימון גם את יוסף, כאלו היו שניהם בזמן אחד, אף כי מת יוסף ארבעה דורות, מאה ושבעים וחמש שנה לפני זמן משה. וגם רעמסס בן אמנופיס היה לפי דברי מנתוס בחור חיל אשר יצא במלחמות אביו ויצא עמו בגולה אל ארץ כוש, אולם חירימון עשה אותו (לעובר במצי אמו אשר) נולד אחרי מות אביו באחת המצרות ואחרי כן נצח במלחמה את היהודים וגרשם אל ארץ סוריה, ומספר המגורשים היה עשרים רבוא! מה גדלה תבונת כפיו! כי בראשונה לא ספר לנו מאין באו במספר שלשים ושמונה-רבוא, ואחרי זאת לאי באר לנו, איך אבדו ארבעים ושלש רבוא, אם ספו במלחמה, או נפלו אל רעמסס. אך נפלא מכל הדברים האלה, כי לא נוכל לעמוד ממנו מי הם האנשים אשר קרא להם יהודים, או למי כון בשם הזה: לעשרים וחמש רבבות המצורעים אם לשלשים ושמונה רבבות היושבים בקרבת סין. אך לא

(א) כן הוא בהוצאה הישנה, והסכנה היא: העימידים בסין היו ל"ח רבוא והמצורעים והחולים כ"ה רבוא, ביחד ס"ג רבוא, ומכיון שהגיעו אל ארץ סוריה רק עשרים רבוא, מה נעשה למ"ג רבוא הנשארים? אך בהוצאת ניוה נמצא: איך אבדו עשרים ושלש רבוא. והמספר הזה קשה להלמן.

לַחֲכֵמָה יחשב לָנו, אִם אוֹסִיף עוֹד רֵאיוֹת נֶגֶד דְּבָרֵי הַסּוֹפְרִים הָאֵלֶּה הַמִּכְחִישִׁים
 אֶת עֲצָמָם. הֵן מִשְׁפֵּט אִישׁ זֶר יִהְיֶה נוֹחַ לָהֶם מִמִּשְׁפֵּט עֲצָמָם!
 ד. וְאֵנִי עוֹד אוֹסִיף עַל אֵלֶּה אֶת לוֹסִימְכוֹס, אֲשֶׁר קִבֵּל מֵאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם
 אֶת יִסּוּד שְׁקִירֵיהֶם [עַל דְּבַר הַמְצוֹרְעִים וּבְעַלְי הַמוֹמִיִּם]א, וְעוֹד הֵבִישׁ בְּדַבְרֵי
 בְּדִיו אֶת כּוֹזְבֵיהֶם, וְגַלְוִי כִּי חִבֵּר אֶת הַדְּבָרִים בְּשֵׁנָאָה עֲזָה. הוּא מִסְפָּר כִּי
 בִימֵי בּוֹכְחוֹרִיס מִלֶּךְ מְצָרִים בְּרַחוּ בְּנֵי עַם הַיְהוּדִים, אֲנָשִׁים מְצוֹרְעִים וּבְעַלְי
 נִגְעִים וְחוֹלִים בְּכָל מִינֵי מַחֲלוֹת, אֶל הַמְקֻדְשִׁים וּבִקְשׁוּ אוֹכֵל לְהַשִּׁיב אֶת נַפְשָׁם.
 בְּקֶרֶב אֲנָשִׁים רַבִּים וְעֲצוּמִים פֶּשׁוּ תַחֲלוּאִים, וְשֵׁנָת שִׁדְפוֹן הִיתָה בְּאַרְץ
 מְצָרִים. וּבּוֹכְחוֹרִיס מִלֶּךְ מְצָרִים שִׁלַּח לְדְרוֹשׁ אֶת אֱמוּנָה אֱלֹהֵי בְּדַבֵּר הַבְּצוּרָה,
 וְהֵאֵל צוּה אוֹתוֹ לְטַהֵר אֶת הַמְקֻדְשִׁים מִכָּל הָאֲנָשִׁים הַמְזוּהָמִים וְהַחֲטָאִים וְלַהֲדִיחַ
 אֶת אֵלֶּה מִן הַמְקֻדְשִׁים אֶל מְקוֹמוֹת שְׁמָמָה, וְלַהֲטַבִּיעַ אֶת הַמְצוֹרְעִים וְהַמְנוֹגְעִים,
 כִּי חַיֵּיהֶם הֵם לְמִוֵּרַת רוּחַ לְשִׁמְשׁ, וְלַחֲדָשׁ אֶת טַהֲרַת הַמְקֻדְשִׁים, כִּי בְּגַלְל
 הַדְּבַר הַזֶּה תּוֹסִיף הָאָרֶץ לָנוֹת אֶת פְּרִיָּהּ. וְכִשְׁמוֹעַ בּוֹכְחוֹרִיס אֶת דְּבָרֵי הָאֵל
 קָרָא אֲלֵיהֶם אֶת הַכְּהֻנִּים וְאֶת מִשְׁרְתֵי הַמְזוּבַּחֹת. וְצוּה עֲלֵיהֶם לְהַקְהִיל אֶת כָּל
 הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֵינֶם טַהוֹרִים וְלָתַתֶּם עַל יָדֵי אֲנָשֵׁי הַצְּבָא לְהוֹלִיכֶם אֶל אֶרֶץ
 שְׁמָמָה, וְלִקְשׁוֹר אֶל הַמְצוֹרְעִים לְוַחֹת צוֹפֶרֶת לְמַעַן הַטַּבִּיעַ אוֹתָם בַּיָּם. וְכֹאשֶׁר
 טַבְּעוּ הַמְצוֹרְעִים וְהַנְּגוּעִים בַּיָּם נֹאכְפוּ כָּל הַנְּשָׂאִים בְּמְקוֹמוֹת שְׁמָמָה וְהָיוּ
 מְזוּמָנִים לְכַלְיוֹן. הֵם הִתְלַקְטוּ יַחַד וּבִקְשׁוּ עֲצָה לְהַצִּיל אֶת נַפְשָׁם, וּבְבוֹא
 הַלַּיְלָה הֵעִלּוּ אֵשׁ וְהִדְלִיקוּ גִּירוֹת לְשִׁמּוֹר עֲלֵיהֶם [מִרְעָה], וּבְלַיְלָה הַשְּׁנִי קִדְּשׁוּ
 צוּם וּבִקְשׁוּ אֶת הָאֱלֹהִים לְהַשִּׁיב אֲפָם מֵהֶם וּלְגַאֲלֵם. וּבַיּוֹם הַמַּחֲרַת יֵצֵץ לָהֶם
 אִישׁ אֶחָד וְשִׁמוֹ מוֹשֶׁה לְהַשְׁלִיךְ אֶת נַפְשָׁם מִנֶּגֶד וּלְלַכֵּת יוֹמָם וּלְיַלֵּה עַד בּוֹאֵם
 אֶל אֶרֶץ נוֹשְׁבָה. וְהוּא צוּה עֲלֵיהֶם לְבַלְתִּי דַבֵּר שְׁלוֹם לְשׁוֹם בֶּן אָדָם, וּלְבַלְי
 לֵיעֵץ עֲלֵיו טוֹבָה רַק עֲצַת-רִשְׁעָה. וְלַהֲרוֹס אֶת כָּל מְקֻדְשֵׁי הָאֱלֹהִים וְהַמְזוּבַּחֹת
 אֲשֶׁר יִמְצְאוּ בְּדַרְכָּם. וְחִבְרִיו הַסְּכִימוּ לְדַעַתוֹ וּמִלְּאוּ אַחֲרָי עֲצָתוֹ וְהִלְכוּ דֶּרֶךְ
 הַדְּבַר, וְאַחֲרָי אֲשֶׁר מִצְאוּם צְרוֹת רַבּוֹת בָּאוּ אֶל אֶרֶץ נוֹשְׁבָה וְעָשׂוּ רְצוֹת
 לְיוֹשְׁבֵיהָ וְנִצְלוּ אֶת הַמְקֻדְשִׁים וְשִׁלְּחוּ אוֹתָם בְּאֵשׁ, וְהִגִּיעוּ אֶל הָאָרֶץ הַנִּקְרָאָה
 בְּיָמֵינוּ יְהוּדָה, וְשֵׁם יִסְדּוּ עִיר וְיִשְׁבוּ בְּקֶרְבָּהּ. וְאֶת שֵׁם הָעִיר הַזֹּאת קָרָאוּ

הירוסיליה (א) (שוד המקדש) על הליכותיהם ב) וכאשר גדלו ועצמו מקץ ימים רבים בושו בשם הזה וקראו את שם העיר „ירושלים“ ונקראו בשם „בני ירושלים“.

ה. והנה הסופר הזה לא ידע אף לקרא את המלך בשם אשר נתנו לו הסופרים הנזכרים, רק בדה מלכו שם חדש ועזב את החלום ואת הנביא המצרי והלך לו אל אמן לבקש חזון ממנו בדבר המצורעים והנגועים. הוא מספר כי המון היהודים התקבץ אל המקדשים, והאם את השם הזה נתן לכל המצורעים או רק לחולים אשר מקרב היהודים? הוא אומר: עם היהודים: (ועלינו לשאף): מי הוא העם? עם זר או יליד הארץ? — ואם היו אלה מצרים למה קראת להם בשם יהודים? ואם היו נכרים — מדוע לא ספרת מאין באו? והנה המלך הטביע רבים מהם בים ואת יתרם הגלה אל מקומות שממה. — ואיך נשאר ימון גדול אשר כזה לפלטה? ואיך מצאה ידם לעבור את המדבר ולכבוש את הארץ אשר אנו יושבים בה כיום הנה ולבנות שם עיר ולהקים בית-מקדש אשר יצא שמו בכל הגויים? וגם בדבר המחוקק לא יצא ידי חובתו בגלותו את השם בלבד, כי היה עליו להגיד את עמו ואת מולדתו ולהודיע איזה רוח עבר עליו לתת חוקים כאלה לכל חבריו כי יעשו בדרכם רעה לבני האדם ולאלים, והנה אם היו האנשים האלה ילידי מצרים, הן לא שנו על נקלה את מנהגי אבותיהם, ואם גם היו בני ארץ נכריה, הן היו להם חוקים למשמרת, אשר הלכו בהם ימים רבים בשבתם יחדו, אלו נוסדו יחד על מציקיהם ומדיחיהם לבלתי דרש טובתם, היה טעם למעשיהם. אך הוא אומר כי האנשים האלה שרתו ברעה ידיהם לצאת למלחמה על כל זרע האדם בטרם באו אתם בדברים, וזה הוא דבר הבל מאין כמוהו, ולא על עושי הדבר עלינו לבקש כל זכות, כי אם לכותב השקרים האלה אשר ערב את לבו לאמר כי גם שם העיר נקרא על שם המקדשים, ורק אחרי כן הוסב השם הזה. גלוי מדבריו כי השם הזה, אשר היה לחרפה לבני הדורות הבאים והמיט עליהם שנאה, נחשב בעיני בוני העיר לכבוד ולתפארת עד אשר קראו בו את עירם, ואולם האיש הנכבד הזה שכח

(א) Hierosyla, ביונית שוד המקדש. זה הוא לשון נוסף על לשון „גגור מההם Hiero-solyma, שקראו היונים לירושלים (שלם הקדושה) כי הפכו את ההברה „ירושלם“ לכהל יוניתי דומה (Hiero).

תוכנת נפש, מחשבת לבס.

בפערו את פיו לחרף ולגדף לבלי חוק, כי לא יקראו היהודים לשוד המקדש בשמו אשר בלשון הזונים. אך למה לי עוד להרבות דברים על האיש הזה אשר הרבה שקרים ולא ידע הכלם. והנה כבר גדל הספר הזה עד כדי מדתו. ועל כן אהל לכתוב ספר שני ובו אנסה לבאר את שארית הדברים אשר הואלתי בזה.
